

Hoofdstuk 4

Het Vlaams Toneel in volle bloei (1866-1890)

Om de geschiedenis van het Vlaams Toneel tijdens de negentiende eeuw te bestuderen, hebben we ijverig gezocht in de officiële verslagen van de gemeenteraad en de lokale kranten om elk spoor met betrekking tot de toneelactiviteiten van de vereniging terug te vinden.

De plaatselijke pers bestond in die tijd hoofdzakelijk uit “De Dijle- en Demerbode”, een blad dat na 1864 de liberale toer opging. (Van dit blad zijn alleen losse nummers bewaard gebleven, die verspreid zijn over het ganse land).

Anderzijds was er “De Gazette van Diest” (GVD), de katholieke spreekbuis na 1864. In dit laatste tijdschrift, dat grotendeels bewaard is gebleven, hebben we een schat aan informatie gevonden die ons een duidelijk beeld geeft van de prestaties van het Vlaams Toneel tijdens de periode 1865-1877.

In de volgende bladzijden zullen we dan ook uitvoerig gebruik maken van passages uit die krant in het Oud-Nederlands, omdat ze op een onnavolgbare wijze gestalte geven aan het volkstoneel zoals het door onze voorouders werd beleefd.

In hoofdstuk 1 zeiden we reeds dat het Vlaams Toneel tijdens het seizoen 1865-1866 opnieuw haar voorstellingen gaf in de vernieuwde Hallezaal.

Op zondag 11 maart 1866, deed de vereniging na een afwezigheid van veertien jaar haar wederoptreden in een overvolle Stadshalle. Op het programma stonden, naast het muzikale gedeelte, drie toneelwerkjes. Het eerste en het laatste hiervan waren van de hand van de onvolprezen Hippoliet Van Peene.

Allereerst was er het blijspel “De Duivel in het Dorp”, dat in de daaropvolgende jaren nog enkele keren zou worden gespeeld. Als tweede stukje speelde men “De twee broeders” van Emile Rosseels, en om te besluiten “Eene vrouw die haren man doet herbakken”.

Voor de vrouwelijke rollen werd een beroep gedaan op mevrouw Hermans en Mejuffrouw Emma Gysbrechts. De mannelijke hoofdrollen werden vertolkt door E.E. (Edouard Elen) en E.V. De “minder moeilijke” rollen door F.C. (Frans Caelen), T.C., H.V. (Henri Verboven), B.V. en M.

In de GVD van 21 maart 1866 werden de actrices en acteurs geprezen voor hun buitengewone prestaties. Over de nieuwe zaal was de verslaggever echter allesbehalve opgetogen, zoals blijkt uit

zijn relaas: "De zaal is laag en langbenig. Zij die op de tweede plaats staan, kunnen het derde der woorden die de tooneellisten uitspreken niet verstaan, bijzonder voor de rollen waerin niet mag geschreeuwd worden."

Ook als danszaal werd de Hallezaal afgedaan als zijnde ongeschikt. Hij vervolgde: "Overigens de scène, schoon tweemaal hermaakt, is te klein, alsmede de kleerkamer, zowel degene der commedianten als diegene waer men de klederen van het publiek hangt."

Een van de belendende schoollokalen deed dienst als "smoorkamer" en de GVD vroeg zich af of zulke praktijken wel geoorloofd waren. Hieruit kan men besluiten dat men ook in de vorige eeuw roken in een gesloten ruimte als schadelijk beschouwde.

De nieuwe zaal moet stimulerend hebben gewerkt bij de verenigingen, want amper een maand later, op zondag 15 april, gaf Vermaak en Verbroedering opnieuw een voorstelling, "die de vorige vertooning weerd was".

De drie opgevoerde stukjes "lieten niets te wenschen over en de tooneellisten hebben hunne rollen met kunde afgelegd."

Over welke stukjes de auteur het had, zijn we niet te weten gekomen, want in plaats van uit te wijden over de artistieke prestaties van het Vlaams Toneel, nam de katholieke GVD de gelegenheid te baat om de transformatiewerken aan de Hallezaal aan de kaak te stellen. Het liberale stadsbestuur werd verweten dat de nieuwe "komediezaal" een echte miskleun was, die bovendien aan de stad niet minder dan 11 957,81 frank had gekost, zonder het "ameubelement".

Van het seizoen 1866-1867 is ons alleen het programma bekend van de vertoning op zondag 10 maart 1867. De beroepsactrices waren mevrouw Verstraeten-Lacquet en mejuffrouw M. Verstraeten (hoogstwaarschijnlijk de dochter van eerstgenoemde).

Amper twee jaar na de creatie werd het fameuze drama "Elena" van Napoleon Destanberg door het Vlaams Toneel opgevoerd, wat er op wijst dat de Diestse amateurs het toneelgebeuren in de grootsteden Gent, Antwerpen en Brussel op de voet volgden. Het stuk moet voorzeker de goedkeuring van het publiek hebben gehad, want in de zeventigerjaren werd het nog herhaaldelijk op de affiche geplaatst. Het was de gewoonte om de toneelavonden af te sluiten met een vrolijke noot. Die avond werd er gekozen voor "Jakske met zijn fluitje", een blijspel met zang in twee delen van A. Schepens. (De muziek was van een zekere Chevry.)

Deze benaming werd nog lang in de twintigste eeuw te pas en te onpas gebruikt in de volksmond.

Het daaropvolgende seizoen werd met hetzelfde elan doorgegaan, want in het officiële stadsverslag van 1867 werd eens te meer met veel lof gesproken over de vereniging. "Les diverses représentations données l'hiver dernier par la Société flamande diestoise, avec un égal succès, en la nouvelle salle des Halles, celle qu'elle a organisé au profit des victimes du cholera a fourni un attrait particulier et a

été spécialement suivie le produit en est relaté ... 800 fr.”

De opbrengst van de vertoning (namelijk 800 frank) was vrij aanzienlijk voor die tijd, vooral als men bedenkt dat de toegangsprijzen 1 frank en 50 centiemen bedroegen. Heel vaak werd dit bedrag aangewend om broden te kopen, die dan aan de familieleden van de slachtoffers van cholera werden uitgedeeld. Een brood kostte 36 centiemen.

De vertoning die hier wordt bedoeld, werd gegeven op zondag 8 januari 1868. Voor deze speciale gelegenheid pakte de vereniging uit met het historische zangspel “De Visschers van Blankenberg” van Domien Sleeckx. Het was voor die tijd een van de betere toneelwerken, gekenmerkt door een bezadigd realisme en met een uitgesproken Vlaams karakter. “Bovendien onderscheidde het stuk zich door de levendigheid van gang, de pittigheid van de taal en de gelukkige vinding van handeling en karakters.” [M. Rooses] Het stuk moet een echte meevaller geweest zijn, want in 1871 en 1873 werd het stuk opnieuw opgevoerd. Omdat de voorbereiding van “De Visschers” zoveel tijd had gevergd aan repetities met zang en muziek, werd het programma van die zondag 8 januari aangevuld met reeds eerder gespeelde stukken. Eerst bracht men “Den Duivel op ‘t dorp”. De avond werd afgerond met “Karline”, een operette van Hippoliet Van Peene.

Het Vlaams Toneel had dit stuk amper één maand voordien voor het eerst gebracht.

Voor deze creatie van “Karline” op 1 december 1867 waren geen kosten gespaard. De operette werd gespeeld in “nieuwe decoratiën” en de actrices en acteurs werden uitgedost met de “nieuwste kostumes van meneer K. Alloncius”.

Het tweede gedeelte van die avond werd ingenomen door “Hageroos, de geitenwachtster”, dat werd aangekondigd als het beroemde toneelspel met zang in twee bedrijven van J.H. Ernest, met muziek van Karel Boyen.

Voor het seizoen 1868-1869 maakte de GVD alleen melding van de eerste vertoning die plaatshad op zondag 29 november 1868. Ook nu speelde men drie blijspelen: “Een man te trouwen”, “De viool van de Duivel” en “Azoo ne klont”. De laatste titel zou erop kunnen wijzen dat de vereniging af en toe een stukje in het dialect bracht. Meestal spraken de acteurs en de actrices echter toch “schoon Vlaamsch”.

Op zondag 21 november 1869 organiseerde het Vlaams Toneel samen met de zangverenigingen “De eendracht” en “Concordia” een “Groote lyrische en dramatische vertooning” ten voordele van den armen. Op het programma stonden twee blijspelen: “Een liedje van moeder” van Jan Roeland en “Kunst- en kladschilder” van J. Van Den Branden. Beide werkjes zouden nadien worden hernomen.

Diest werd ettelijke keren door cholera getroffen. De erbarmelijke toestand waarin een groot gedeelte van de bevolking leefde, zal daar wel niet vreemd aan zijn geweest.

Er waren cholera-epidemieën in 1854, 1859 en 1866.

In 1866 werd Sint-Denyskermis afgelast omdat men vreesde dat de volkstoeloop de verspreiding van de epidemie in de hand zou werken. Uiteindelijk kostte de plaag aan 58 Diestenaars het leven.

STAD DIEST. — SCHOUWBURG DE HALLE.**Tooneelkundige Maatschappij****'T VLAAMSCH TOONEEL.****EERSTE EN LUISTERRIJKE VERTOONING VAN HET TOONEELJAAR 1871-1872.***Op Zondag 12 November 1871, om 7 ure 's avonds,*

MET DE MEDEWERKING VAN :

MEVROUW GYSBRECHTS-HERMANS EN MEVROUW APERS-GYSBRECHTS
VAN BRUSSEL.**PROGRAMMA :****1° Voor de eerste maal :****DE VELDWACHTER.***Blijspel met zang, in één bedrijf, door Eug. STROOBANT.***PERSOONEN :**

Loermans, Veldwachter,	MM. G. D.
Karel Vander Tonne, Brouwer,	H. V.
Vrouw Stoop, Herbergierster,	MEVF. GYSBRECHTS-HERMANS.
Anna, hare dochter,	APERS-GYSBRECHTS.
Mr De Ruedt, Notaris,	M. E. M.
Een Nachtwaker. — Dorpelingen.	

Het stuk speelt in een dorp in Vlaamsch België.

2. KUNST- EN KLADSCHILDER.*Blijspel met zang in één bedrijf, door J. VANDENBRANDEN.***PERSOONEN :**

Vander Heil, Kunstliefhebber,	M. H. V.	Piet Mertens, Kladschilder,	M. F. C.
Mina, zijne dochter, Mev. APERS-GYSBRECHTS.		Paul Maertens, Kunstschilder,	G. U.
Lientje, Meid, Mev. GYSBRECHTS-HERMANS.			

Het stuk speelt te Antwerpen.

3° De Visschers van Blankenberg.*Tooneelspel met zang, in één bedrijf, door SIMONCKX.***PERSOONEN :**

Lybaert, } Visschers.	MM. Eug. E.	Dora, Moeder van Tone, Mev. GYSBRECHTS-HERMANS.
Tone, }	H. V.	Lena, Dochter van Lybaert, Mev. APERS-GYSBRECHTS.
Walter, }	G. D.	Visschers en Visschersvrouwen.

Het stuk speelt te Blankenberg.

Prijzen der Plaatsen : Eerste rang, 1 frank, tweede rang, 60 centimen.

Opening der bureelen ten 6 ure. — Om 7 ure stipt op het tooneel.

Kaarten zijn te bekomen bij Mr P. Verhasselt, in den *Gulden Voet*, Ketelstraat N° 28.

Wat in deze aankondiging onmiddellijk opvalt, is dat in de opgevoerde toneelstukken de vrouwenrollen uitsluitend werden gespeeld door twee dames, zijnde beroepsactrices die geen deel uitmaakten van de vereniging, maar die werden ingehuurd. Hun naam prijkte bovenaan het programma, samen met de plaats van herkomst (Brussel, Antwerpen of Gent), in tegenstelling tot die van de lokale mannelijke acteurs van wie alleen de initialen werden weergegeven. Tot omstreeks 1920 was het in het amateurtoneel ondenkbaar dat vrouwen van de plaatselijke vereniging toneel speelden. Zij die het toch waagden, werden er zonder meer van verdacht van lichte zeden te zijn. Daarom werden de stukken vaak aangepast, zodat ze ook zonder vrouwenrollen konden worden gespeeld. Zo niet werden de vrouwenrollen opgevoerd door jonge mannen in travestie.

Men kan zich voorstellen dat het samenspel tussen de mannelijke lokale amateurs en de geroutineerde professionele actrices niet altijd van een leien dakje liep. Temeer daar de aangeworven actrices maar korte tijd voor de opvoering in Diest aankwamen. Meestal beperkte de samenwerking zich tot één enkele repetitie. Het is dan ook niet te verwonderen dat de geroutineerde actrice, die deze rol reeds ettelijke keren had gespeeld, op de avond van de vertoning een grandioze vertolking neerzette, zonder zich te bekommeren om het samenspel met de plaatselijke amateurs.

Een ander punt dat onmiddellijk in het oog springt, is dat er op zo een toneelavond niet één maar drie stukken werden opgevoerd. Het waren weliswaar werken in 1 bedrijf met zang, maar tussen de stukken in werd er meestal nog een muzikaal nummer gebracht om ondermeer decorwisselingen mogelijk te maken.

In de krant van zaterdag 18 november 1871 werd met veel lof gesproken over "het taal- en letterlievend genootschap 't Vlaemsch Tooneel". De nadruk werd gelegd op het feit dat de vertoning ook toegankelijk was voor het gewone volk, en niet uitsluitend voor een select Franskiljons publiek, zoals dit het geval was bij het Franstalige toneelgezelschap.

Bovendien was de GVD verheugd dat de opgevoerde stukken "den stempel van de Vlaemsche geest" droegen en werden gebracht "in onze schoone moederspraek, in de tael des volks".

De opgevoerde stukjes:

"De veldwachter" en "Kunst- en Kladschilder" waren beide luchtige komedies. Dankzij het relaas, dat na elke vertoning in de GVD werd gepubliceerd, hebben we de namen kunnen achterhalen van de spelende leden die schuilgingen achter de initialen op de rolverdeling. Van Guillaume De Coninck als veldwachter, zei men dat hij "regt behagelijk" was "daer hij meer dan eens door zijn koddig gebaerenspel een luiden lach deed losbarsten."

Ook kapitein Caelen zette, als kladschilder, de lachers volledig naar hun hand.

Op de bladzijde hiernaast ziet u hoe een aankondiging van een toneelvoorstelling eruit zag anno 1871.

Guillaume De Coninck en zijn broer waren gereputeerde pottenbakkers. Hun werk werd herhaaldelijk bekroond met onder andere een zilveren medaille (Brussel, 1866). Ze hadden hun atelier in de Puttersstraat (Leuvensestraat).

We waren enigszins verwonderd om tussen de spelende leden van een uitsluitend Vlaams toneelgezelschap een kapitein te vinden, wetende dat in de vorige eeuw officieren bijna altijd Franstalig waren. Bovendien zou de legerleiding nooit toelating hebben gegeven aan een van zijn officieren om zich te lenen tot het spelen van komische rollen. Hierbij werd immers dikwijls de draak gestoken met alles wat Frans was. Na enig zoekwerk ontdekten we echter dat Johannes Franciscus Caelen een rasechte Diestenaar was. Hij was herbergier in de Cabaretstraat en lid van de burgerwacht, waar hij de graad van kapitein had. Frans Caelen werd in 1890 voorzitter van het Vlaams Toneel. Hij overleed in 1897.

De GVD getuigde van hen “dat zij het volk vermaken om ‘t even dat zij spreken of zwijgen.”

Voor de hoofdbrok van de avond werd teruggегреpen naar “De visschers van Blankenberg”, dat de vereniging reeds in 1866 met veel bijval had opgevoerd.

Ook dit keer waren de lofbetuigingen niet uit de lucht, zoals blijkt uit enkele commentaren van de GVD. In eerste instantie werden de dames Gijsbrechts en Apers in de bloemetjes gezet. Vooral mevrouw Gijsbrechts, “die met de rol van Dora, moeder van Toone, reeds meerdere eerste prijzen wegkaapte op toneelwedstrijden”, werd geprezen. Dit gebeurde in termen die ons nu ouderwets overkomen, maar die we u toch niet willen onthouden.

“Wat gevoel, wat vuer, wat waarheid en in haer spel! Hoe beklemdе zij den boezem bij de ontroering die zij in aller gemoederen te wege bragt!”

Applaus weerklonk er reeds bij het verschijnen van voorzitter Edmond Mulle op het toneel, dit vooral voor zijn “verknochtheid aan onze Vlaamsche Maatschappij”.

De heren Eugeen Elen (de koppige visser Lybaert) en Henri Verboven (Toonen, de jonge onverschrokken edele minnaar van Lena, dochter van Lybaert, “die moedig de woedende baren der zee trotseert” om Lybaert te redden) werden eveneens in de lofbetuigingen betrokken. Ook de effecten en de figuratieve zang kregen een speciale vermelding met de volgende woorden: “Lief zijn de wiegelende zangen; indrukwekkend het wel nagebootst onweder en de strandbewoners die, onder ‘t brullen van ‘t tempeest, op den oever neerknielen en er een zacht smeekgezag ten hemel verheffen.”

Een eervolle vermelding is er tevens voor de heer Emmanuel De Roy, “den onvermoeibaren bestuurder wiens orkest de algemeenen goedkeuring meedroeg”.

De heer De Roy was leider van het fanfaregenootschap “Sint-Cecilia”, dat overwegend katholiek getint was. Hij heeft gedurende vele jaren het muzikale gedeelte verzorgd van de opvoeringen van het Vlaams Toneel in de Hallezaal.

De familie Mulle heeft in Diest een belangrijke rol gespeeld. Zo nam Justin Mulle deel aan de Brabantse omwenteling als kapitein van de burgerwacht. In 1861 zou hij zijn broer Bruno opvolgen als liberaal gemeenteraadslid. Edmond Mulle volgde Nicolas Overdulse op als voorzitter van het Vlaams Toneel. Hij was postontvanger te Diest en vanaf 1867 te Turnhout.

Het artikel van de GVD besloot met een flamingantische oproep die typerend was voor de strijd tegen al wat Frans was en vooral tegen de verfranste burgerij.

“En nu, moed, Vlaamsche zonen! Blijft Vlaemsch van tael en Vlaemsch van zeden, Vlaemsch van hart en Vlaemsch van ziel. ‘t Is slechts in eigen tael, door eigen kracht en eigen kunst dat gij aangeboren talenten kunt ontwikkelen.

Blijft ten toonele stukken voeren waervoor de kuische Vlaamsche maegd niet blozen moet, en gij zult ook in de samenleving eene loffelijke taek vervullen.”

Het artikel eindigde: “Gelijk de boot Lybaert gaef en ongeschonden uit de woeste baren der zee werd gehaald, zult gij de Vlaemschen

boot redden, redden van Franschen dwang en verbastering.”
 Het is duidelijk dat in deze periode, toen het Vlaams Toneel de enige Vlaamse toneelgroep was te Diest, de katholieken volledig achter het Vlaams Toneel stonden, in zoverre dat ze een repertoire bracht dat de strijd aanbod met het franskiljonisme en ze de verheerlijking van de Vlaamse taal en de Vlaamse zeden op het toneel bracht.
 Omstreeks 1880 zou daar verandering in komen.
 Ook in de jaren zeventig bleef de “Cercle dramatique francophone” actief te Diest. Voor de muzikale begeleiding kreeg ze de steun van de Koninklijke Harmonie en de zangvereniging “Concordia”.

* * *

In de GVD van 3 februari 1873 werd de tweede feestavond van het seizoen 1872-1873 aangekondigd.
 Eens temeer werd er gespeeld ten voordele van de behoeftigen van de stad.
 De toegangsprijs bedroeg toen reeds 1 frank, daar waar het een tiental jaren voordien nog 40 centiemmen was.

Hoewel er voor de jaren 1870-1880 geen exacte cijfers bestaan van het aantal behoeftigen die beroep deden op het bureel van weldadigheid of de burgerlijke Godshuizen, mag men ervan uitgaan dat er meer dan 500 gezinnen dienden te worden gesteund door het toenmalige OCMW (op een bevolking van ±8000 inwoners). In het begin van de jaren zeventig werden meer dan 40 000 broden uitgedeeld aan de armen van de stad. De opbrengst van de vertoning bedroeg na aftrek van de kosten 271,08 frank, waarmee 700 broden werden aangekocht en verdeeld.

STAD DIEST. — SCHOUWBURG DE HALLE.

P2 **Taal- en letterlievende Maatschappij :**
« VERMAAK EN VERBROEDERING. »

Ten voordeele der behoeftigen,
TWEEDE TOONEELKUNDIGE VERTOONING VAN HET TOONEELJAAR 1871-1872,
op Zondag 11 Februari aanstaande, om 7 ure 's avonds,
 MET DE MEDWERKING VAN:
 MEVR. SPELIERS EN MEVR. SPECK-SPELIERS, TOONEELSPELSTERS TE BRUSSEL.

PROGRAMMA :

1° KARLINE,
 operette in een bedrijf door H. VAN PRENE. Muziek van KARL MIRY.

ROLVERDEELING :
 Karel, rijke pachter, . . . M.M. H. V. | De baljuw van 't dorp . . . M.M. AD. V. A.
 Knollendries, . . . W. D. | Een dragonder . . . E. G.
 Kapitein Maurits, . . . F. C. | Dragonders, boeren en boeriinnen.
 Karlue, . . . Mevr. SPECK.
 De handeling heeft plaats in een dorp van Brabant, ten jare 1690.

2° SCHAMELARMOEDE, deftige alleenspraak door E. S.

3. VOOR STILLE LIEDEN,
 blijspel met zang in een bedrijf door E. VAN DRIESSCHE.

ROLVERDEELING :
 Vader Schraap, . . . M. H. V. | Agatha, zijne vrouw . . . Mevr. SPELIERS.
 Leentje, zijne dochter, . . . Mevr. SPECK. | Hendrik, verliefde van Leentje, . . . M. J. U.
 Meester Chorus, . . . M. F. C. | Heer Commissaris oom van Hendrik, . . . G. B.
 De handeling heeft plaats, ten huidigen dage, in eene vlaamsche stad.

4° Een liedje van Moeder,
 blijspel met zang in een bedrijf door J. ROELAND.

ROLVERDEELING :
 Doncef, . . . reizende . . . M. L. T. | Mie, zijne vrouw, . . . Mevr. SPELIERS.
 Clara, zijne dochter, . . . muzikanten . . . Mv. SPECK | Jonas, hun knecht, . . . M. K. M.
 Antoon, M. J. U. | Een roeier . . . M. AD. V. A.
 Frans, M. V. B. | Hotelbediende . . . M. EM. B.
 Marten, M. E. E. | Leden eener roeiersmaatschappij, . . . * * *
 Ellebot, hotelhouder, . . . M. F. C.
 De handeling heeft plaats te Oostende, tijdens het badseizoen.

Inkooprij, 1 frank.
 Opening der bureelen ten 6 1/2 ure. — Om 7 ure stipt op het tooneel.
 Overeenkomstig het besluit genomen in algemeene vergadering te Diest op 4 Januari 1872.

Namens het bestuur-zezen :
De Sekretaris, **Hendrik LINTEN.** *De Voorzitter,* **Edmund MULLE.**

Kaarten zijn verkrijgbaar bij M. P. VERHASSELT, in den Gulden Voot,
 Ketelstraat N° 28 te Diest.

H.V.: Henri Verboven
 W.D.: Willem De Coninck
 F.C.: Frans Caelen
 Ad. V.A.: Ad. Van Autenboer
 E.G.: E. Germanes

J.U.: Jerom Uyterhoeven
 G.B.: Gust Bonnijs

E.E.: Eugene Elen

Aan het commentaar te oordelen moet de Hallezaal veel te klein zijn geweest om de massa te herbergen.

Op woensdag 21 februari 1872 bracht de GVD volgend verslag uit: "Wij bestatigden verleden zondagavond met groot genoegen dat de Hallezaal weer bijna te klein was gedurende de luisterrijke vertooning welke er onze Vlaemsche tooneelliefhebbers ten voordeele der armen gaven. En geen wonder! Karline, Voor stille lieden, Een liedje van moeder, waren dry uitmuntend gekozen stukjes, echt Vlaemsch en tevens kuische stukjes die elkeen aengenaem moesten zijn, en waer de kwatongerij geschandvlekt, de franskiljonnerij gegeesseld en de slechte gezelschappen aan den schandpael werden gesteld."

De vertoning werd ingezet met het zangspel "Karline", dat reeds tweemaal eerder werd opgevoerd, in december 1867 en in januari 1868.

De auteur Hippoliet Van Peene, die van alle markten thuis was, had vroeger reeds een aantal opera-comiques naar Franse trant geschreven. Hij was tevens een uitstekend muzikant (violist) die de liederen en zangspelen voorspeelde en ze aan de toneelspelers en koorleden aanleerde. Bovendien werd de muziek gecomponeerd door zijn talentrijke neef Karel Miry. (Karel Miry is de toondichter van "De Vlaamse Leeuw", waarvoor Van Peene de tekst schreef.)

In het commentaar van de GVD stond te lezen hoe bewonderenswaardig mevrouw Speck was in de rol van Karline. "Haer spel was geboottst op de ware natuer." Ook mevrouw Speliers deelde in de lofbetuigingen voor haar rol als Agatha in "Voor stille lieden".

Naast de prestaties van Henri Verboven, Frans Caelen, Willem De Coninck en Eugene Elen, die we reeds kennen van een vorig optreden, werden ook de heren Leonard Tielens en Jeroom Uytterhoeven in de bloemetjes gezet.

Op deze avond debuteerden de heren A. Vanautenboer, Germanes en Gustaaf Bonnijns, die "veel goeds beloofden".

De heer Karel Smits werd als volgt bejubeld: "Vergeten wij ook meneer Karel Smits niet die in zijne aendoenlijke alleenspraak "Schamelarmoede" bewijzen gaf van een echt dramatisch gevoel en menige traen in de oogen der aenschouwers deed biggelen. Wij hopen hem meermalen op het tooneel weêr te zien."

Het derde toneelstuk van de avond was "Een liedje van Moeder", een blijspel met zang in één bedrijf. (Dit opmerkelijke werk van de jong gestorven dramalist Jan Roeland werd trouwens opnieuw gespeeld in januari 1876.)

Roeland had een afkeer voor de vele "draken", die het Vlaamse repertoire telde. Hij wou nieuwe wegen bewandelen en brak zodoende met de theatrale effecten en de valse sentimentaliteit waarvan de toenmalige toneelstukken bol stonden. Later zou het Vlaams Toneel nog drie stukken van Jan Roeland brengen ("Het

boerenmeisje”, “Een verkeerde rekening” en “De weduwe Kasuifel”).

Het artikel van de GVD eindigde met een dankwoord van de
behoefthigen van de stad aan de toneelspelers.
De ganse afrekening werd mee gepubliceerd.
De opbrengst werd omgezet in broden.

“Namens de noodlijdenden bedanken wij nogmaels onze moedige
vlaemsche tooneelliefhebbers en al degenen die tot de prachtige
vertooning van verleden zondag hebben bijgedragen - Eere aen hen!

Rekening der ontvangsten en uitgaven voor de tooneelvertooning ten
voordele van den armen op Zondag 11 Februari gegeven.

Uitslag

	Ontvangst	Uitgaef
Beloop der intekeningslijst	fr. 449.50	fr. 248.42
Inkoomgeld	fr. 70	
	fr. 519.50	

Ballans
Ontvangsten: 519.50
Uitgaef: 248.42
Blijft in kas fr. 271.08

700 brooden à 36 ct. = fr. 252.00 - fr. 19.08 blijft om door de
Maetschappij aen schamelarmen uit te deelen.”

* * *

Op zondag 28 april 1872 vond de laatste feestavond van het seizoen
1871-1872 plaats om 7 uur 's avonds in de Hallezaal.

De dames Speliers en Speck-Speliers werden na hun meesterlijke optreden van 11 februari 1871 terug uitgenodigd.

In de GVD van 4 mei 1872 lazen we: "De vertooning verleden zondagavond, door onze tael- en letterlievende maatschappij

Stad Diest. — Schouwburg De Halle.

TAAL- EN LETTERLIEVENDE MAATSCHAPPIJ

« Vermaak en Verbroedering. »

Laatste tooneelkundige vertooning van 't Tooneeljaar 1871-1872.

op zondag 28 april aanstaande, om 7 ure 's avonds,
MET DE MEDEWERKING VAN MEV. SPELIERS EN SPECK-SPELIERS VAN BRUSSEL.

PROGRAMMA.

1° Opening Anna Bolena (Symphonie) muziek van
G. Donizetti gearr. door H. Bonn.

2° Het Boerenmeisje.

Blijspel in een bedrijf door Jan Roeland, muziek van Pieter de Poerck.

ROLVERDEELING :

Wemelmans, veldwachter,	F. C.	Blankers, Burgemeester,	W. D.
Felix, zoon des Burgemeesters,	E. G.	Monica, dochter van Wemelmans, Mv. SPELIERS.	
Bruno, jonge pachter,	K. M.	Sofie, boerenmeid,	Mev. SPECK.
Natus, boerenknecht,	W. D.	Dorpelingen.	

De handeling heeft plaats in eene gemeente van Vlaanderen.

3° Clementinen, polka, door A. H. Kliegt.

4° DE DOOD EENS SPELERS.

Drama in een bedrijf, door Karel Onderleet.

ROLVERDEELING.

Arents,	E. E.	Mev. Arents,	Mev. SPECK.
Wallens,	E. G.	Kommissaris,	L. S.
Yvo,	F. J.	2 Politie-beambten.	
Trees,	Mev. SPELIERS.		

5° La fée des perles, valse, door Mösner.

6° Welkom hier wanneer vertrek de.

Kluchtspel met zang, in één bedrijf, door Jan Ducaju, muziek door E. D.

Prikkleer,	E. E.	Mie vrouw van Janen	M. SPELIERS.
Janen pachter	W. D.	Trees vrouw van Prikkleer	M. SPECK.

Inkomprijs : 1° rang 1 frank, 2° 0.60. — Opening der bureelen 6 1/2 ure, om 7 1/2 ure op het tooneel.

Overeenkomstig het besluit genomen in algemeene zitting te Diest den 15 maart 1872.

NAMENS HET BESTUUR :

De Sekretaris,
H. LINTEN.

De Voorzitter,
Ed. MULLE.

Kaarten zijn te verkrijgen in het Koorenhuis, Graanmerkt.

Vermaak en verbroedering in de Hallezaal gegeven, had niet zooveel volk uitgelokt als gedurende de winter. De fout hiervan is ongetwijfeld niet toe te wijten aan de talentvolle tooneelspeelsters Speliers en Speck-Speliers, noch aan de samenstelling van het programma."

Naar de echte oorzaak van de mindere opkomst werd verder niet gepeild, maar het zou wel eens kunnen dat de veelvuldige optredens en de eindeseizoensmoeheid ook toen al hun invloed hadden. Het eerste stukje, "Boerenmeisje" van Jan Roeland, werd beoordeeld als zijnde "een lief stukje dat beurtelings ontroert en een lachlust opwekt" en vooral "eene zakelijke strekking heeft". De zedenles mocht inderdaad nooit ontbreken!

Het drama "De dood eens spelers" van Karel Onderet werd allesbehalve goed ontvangen. Het was een barslecht melodrama waarin dronkenschap en speelzucht aan de kaak werden gesteld. Gelukkig werd de vertoning afgesloten met "Welkom hier! Wanneer vertrekt de?".

"Dat stukje werd voortreffelijk gespeeld. Een onverpoosd gelach galmde door de zaal."

Deze klucht van de Antwerpenaar Ducaju beschrijft de avonturen van een boer op bezoek bij zijn familie in de stad, of met andere woorden de spontane natuurlijke plattelandsreacties tegenover de gekunstelde verfranste stadsmanieren.

Van de acteurs werd gezegd: "Er ontbreken geen goede elementen." De jongeren E.G., K.M., A.V.A. (Ad. Van Autenboer) kregen een eervolle melding.

Voorals E.G. (E. Germanes) "is los en zwierig op de planken - zijn spel is natuerlijk - enkel wat meer eene eerste hoofdvereiste in acht genomen: zich altijd goed verstaenbaer maken voor het publiek."

De GVD besloot als volgt: "Kortom Diesterse tooneelliefhebbers, moed en geduld! Uw werk is een vaderlandschlievend werk tegen uitheemse verbastering en zoo gij er de eer niet altoos moogt van inoogsten langs met roozen bestrooide paden, dan toch hebt gij de getuigenis van uw geweten dat gij goed deedt van moedertael en vaderland."

Het is duidelijk dat het Vlaams Toneel in die jaren uitsluitend Vlaamse toneelstukken bracht die, weliswaar met de nodige komische ondertoon, de Vlaamse aard en de trouw aan het vaderland verheerlijkten.

Op zondag 10 november 1872 vierde Vermaak en Verbroedering haar 25-jarige bestaan met een "luisterrijke publieke openingsvertooning".

(Dit bevestigt dat de vereniging wel degelijk gesticht werd tijdens het seizoen 1847-1848. Vandaar werd later 1848 als stichtingsjaar aangenomen.)

Met de vondst van het programma werd ook ons vermoeden bevestigd dat de vereniging onafgebroken is blijven optreden.

De GVD van zaterdag 2 november 1872 blokletterde:

VIJF EN TWINTIG JARIG BESTAAN
der taal- en letterlievende maatschappij
VERMAAK EN VERBROEDERING.
Stad Diest. — Schouwburg de Halle.

LUISTERRIJKE PUBLIEKE
OPENINGSVERTOONING
van 't tooneeljaar 1872-1873.

MET DE MEDEWERKING VAN
MEVROUW SPELIERS EN MEVROUW BATAILLE VAN BRUSSEL.

Op Zondag 10^{den} November aanstaande, ten 7 ure 's avonds.

PROGRAMMA:

1° Opening in Symphonie. Muziek van DONIZETTI.

2° **DE VERBROEDEREN.**
Blijspel in een bedrijf door Harry PRETERS.

<i>Rolverdeling:</i>		<i>Rolverdeling:</i>	
STOFWOLK, oud-major.	L. C.	LOTJE, dochter van den major.	Mev. BATAILLE.
MENGKOORN, oud-kapitein.	F. H.		
KAREL, zoon van den kapitein.	L. S.		

3° **La chatte blanche.** Valse du palais des diamants, par M. GRAZIANI.

4° **Wit en Zwart.**
Blijspel met zang in een bedrijf door H. VAN PRENE. Muziek van MILY.

<i>Rolverdeling:</i>		<i>Rolverdeling:</i>	
DE HERTOG VAN BERBURGHAUSEN.	L. T.	FRORINE, kammerier des Markiezin.	Mev. BATAILLE.
DE RIDDER DE SAINT BRIS.	L. C.		
DE GRAAF VAN MALBRAND.	E. E.	Ken knecht.	G. B.
HITTERMAN, schoorsteenveger.	F. C.	Wachten, bedienden en genoodigden.	
LUCAS, minnaar van Florine.	W. D.		
DE MARKIEZIN VAN WALBERG.			
	Mev. SPELIERS.		

5° **BELOFTE MAAKT SCHULD.**
Blijspel met zang in een bedrijf door Paul BELLET.

<i>Rolverdeling:</i>		<i>Rolverdeling:</i>	
BOUTENS, dorpsburgemeester.	L. S.	MARJAN, dienstmeid van Boutens.	Mev. SPELIERS.
VAN PETRIGHIEM.	E. M.		
STOFFEL, beenhouwersgast.	W. D.		

Inkooprij: 1ste rang 1 frank.
2de rang 0,60 c.

Opening der burelen om 6 1/2 uren. Aanvang om 7 1/2 uren.
Kaarten zijn te verkrijgen in het *Koornhuis* op de graanmarkt en bij den heer VERHASSELT.

De Schrijver, L. CEUSTERMANS.
Namens het bestuur: De Voorzitter, E. MULLE.

Op zaterdag 16 november 1872 werd deze feestavond van de zondag ervoor uitvoerig beschreven.

“De vertooning welke onze tael- en letterlievende maatschappij Vermaak en Verbroedering verleden zondag in de Hallezaal gaf, leverde andermael het bewijs dat het Vlaamsch tooneel welkom is bij onze diesterse bevolking.

Nooit zagen wij in gelijke omstandigheden meer volk, en ook nooit, misschien werden de lachspieren der toeschouwer meer in beweging gebracht. Ware het doel des tooneels enkel van doen te lachen, dan zouden wij moeten bekennen dat geene vertooning hier welligt beter lukte.”

“Maer,” meende de GVD verder, “het nuttige moet met het aengename gepaerd gaen.”

En hij vervolgde: “Derhalve kunnen wij ons niet vergenoegen met stukjes die om enkel den lachlust op te wekken, min of meer geestig zijn aeneen gewerkt.”

Deze opmerking verwees ongetwijfeld naar het eerste stukje van de avond, namelijk “De verstrooiden”, een blijspel van Harry Peeters en tevens een vervlaamste bewerking van een vroegere Kotzebue-draak. De boertige klucht van weleer had duidelijk afgedaan.

De GVD ging nog verder: “Is ons Vlaamsch repertorium niet rijk genoeg aen stukken die vermaken en tevens onderrigten en stichten?”

Als tweede deel van de avond bracht het Vlaams Toneel het blijspel met zang “Wit en Zwart” van Hippoliet Van Peene uit 1845, dat werd beschouwd als het eerste Vlaamse zangspel. Dit stuk benaderde reeds heel sterk de opkomende operette.

De muziek was eens te meer van zijn neef Karel Miry. Het was een goed opgebouwde komedie met tal van misverstanden en koddige situaties, waarin Van Peene aantoonde hoe handig hij is in het bedenken van ingewikkelde en spannende acties.

Het stuk was razend populair en werd niet alleen in gans Vlaanderen, maar ook boven de Moerdijk gespeeld.

Het is dus niet te verwonderen dat deze Van Peene-hit ook te Diest goed onthaald werd. Temeer daar het Vlaams Toneel over acteurs bleek te beschikken die deze stukken met veel bravoure wisten te vertolken.

Niet alleen de eersterangsacteurs W. De Coninck, F. Caelen en E. Elen werden geprezen. Ook de jongere toneelspelers die voor de eerste maal op de planken kwamen, ontbrak het niet aan “zwier en gemak”.

“Hun eerste spel liet, voor ‘t algemeen een zeer gunstigen indruk. Een eervolle melding, voornaemelijk aen de heren L. Ceustermans en L. Stallaerts.”

Er werd hen toch geadviseerd nog meer studie en moed aan de dag te leggen.

“Soms wat dieper begrip van de bijzondere toestanden, wat meer zuiverheid in de uitspraak, en meer duidelijk in de uitgalming, en dan

Hippoliet Van Peene

zullen wij ze nog meermaelen mogen toejuichen.”

Ook voorzitter Edmond Mulle, de heer L. Tielens en “den ievervollen tooneelmeester T. P.” werden in de hulde betrokken.

Dit is de eerste maal dat er melding werd gemaakt van een toneelmeester. Wie de eerste toneelmeester T. P. was, hebben we helaas niet kunnen achterhalen. Wat we wel weten, is dat de spelleiding vanaf omstreeks 1900 in handen was van Karel Courant, en nadien van Sus Cresens.

Het is echter niet duidelijk wat de rol van de toneelmeester was, want tot hiertoe was er geen sprake van samenspel in de geest van het ensemble. De bewegingen op de scène, zoals opstaan, zitten en van plaats verwisselen, werden door de auteur in de brochure aangegeven. Het was erg belangrijk dat de acteurs niet te lang op dezelfde plaats bleven staan.

De spelers voerden hoegenaamd geen dialoog, maar kwamen naar voor en richtten zich tot het publiek. Het leek eerder op ellenlange tirades of monologen. Af en toe werden ze onderbroken om, op de tonen van de muziek, een pakkend moment beter in de verf te zetten. Het liet de eersteplansacteurs, die uiteraard de belangrijkste rollen vertolkten, toe een bravourestukje op te voeren. (Het is dus niet te verwonderen dat het bijna altijd dezelfde acteurs waren die met de pluimen gingen lopen.)

De bijrollen evolueerden daarentegen in het teken van de hoofdrollen.

Een ander feit dat niet onopgemerkt voorbijging, waren “de nieuwe fraeije decors” die “de vervaerdigers, leden des genootschaps” tot eer strekten.

We zeiden reeds dat het Vlaams Toneel in de beginjaren decorstukken in leen kreeg van het Franstalige toneelgezelschap. Nadat er echter onenigheid ontstaan was tussen beide verenigingen, diende het Vlaams Toneel haar eigen decors (of geschilderde doeken) te maken.

In de GVD van zaterdag 11 januari 1873 vonden we de volgende korte aankondiging: “Morgen zondag 12 dezer maend geeft het Vlaemsch Tooneel alhier eene luisterrijke vertooning bestaende uit dry schoone uitgekozen blijspelen met zang. Opening der deuren om zes uren, aenvang om 7 uren.”

Affiches bestonden er toen nog niet, maar de drukker maakte een aantal vergrote afdrucken van de aankondiging in de krant. Deze werden dan in de “bevriende” herbergen opgehangen.

In de stadskrant van zaterdag 18 januari 1873 werd de vertoning becommentarieerd.

“Eens temeer ontbrak het niet aan volk in de Hallezaal. Andermael werden de lachspieren der aanwezigen gedurig in beweging

gebragt.”

Alweer bleek dus dat lachen de boodschap was. De hoofdbetrachting van elke Vlaamse toneelvereniging bestond er in die tijd in de volksmens in eerste instantie een vermakelijke avond te bezorgen, een avond waarop hij zijn dagelijkse beslommeringen kon vergeten. Daarom waren de gebrachte stukken meestal van het komische genre en moesten de auteurs noodgedwongen rekening houden met het peil van het publiek. (Men mag niet vergeten dat er bij de volkstelling van 1890 te Diest toch nog 2978 analfabeten waren op een bevolking van 8531 inwoners.)

De vertoning van 12 januari 1873 startte met “De slaepmuts”, een van de beste blijspelen van Pieter Geiregat. Het was een vlot bewerkt stukje, waarin op een geestige manier de draak werd gestoken met jaloersheid in het huwelijk.

Eens temeer werd Frans Caelen geciteerd, die “met zijn eigenaerdig spel, waarbij het zedelijke en het uiterlijke juist samenwerken” een van de troetelkinderen van het publiek bleef.

De heer Willem De Coninck “is en blijft de fortuingenoot van kapitein Caelen. Bij al het goede dat wij reeds zoo menigmael van hem zegden, willen we slechts bijvoegen dat hij nooit beter dan verleden zondag speelde. Als er maer stof is, zou hij menig oud toneelspeler van beroep een jasken weten te passen.”

Ook de heer Ceustermans had “alle nodige begaafdheden om, met studie en volharding, verder te gaen op de baen van de kunst: uiterlijk, stem, gevoel, uitspraak, gehoor en zwier.”

“De dochter van de kleermaeker” was een blijspel van S.C.A. Willems. Hoewel we de inhoud van het stuk niet kennen, zou het ons niet verwonderen dat deze dochter een deugdzaam Vlaams meisje is, dat belaagd wordt door één of andere “franschelaar”. Dit was meestal de teneur van Willems’ werken. Mevrouw Bataille moet dit stuk meesterlijk hebben gespeeld, want ze zou een verscheidenheid aan talent aan de dag hebben gelegd “dat haar meermaels met de eenparige geestdriftige toejuichingen des publieks deed begroeten”.

In hetzelfde artikel werd verwezen naar “Eenen man te trouwen” van H. Van Peene, een vroeger gespeeld stuk met eveneens een voortreffelijke mevrouw Verstraeten. (Over dit stuk vonden we geen verdere informatie.)

Het laatst opgevoerde stuk “’s Avonds in de mane” van Hippoliet Van Peene werd door de GVD volledig de grond ingeboord. Hij noemde het stuk een “gewrocht het talent van Van Peene onwaardig” en “een ruw tooneel van dronkenschap, wat pap eten en met pap bekladden. Met eenen ouden, eerlozen baljuw als de verpersoonlijking van brandende lust naer overspel!”

“Is dat een stuk dat tevens moet stichten en vermaeken?”, vroeg de GVD zich af.

De vereniging werd vervolgens aangeraden in de toekomst stukken te brengen “die de bewaring onzer eigenaerdige Vlaemsche zeden beoogen, ter verheffing onzer Vlaemsche moedertaal”, en geen toneelstukjes waarmee de “kuische Vlaemsche maegd” moest blozen, want dan zou weldra het toneel “zijn laatste snak gegeven hebben”.

Het artikel besloot: “Van over jaren zijn wij ons Vlaemsch tooneel warm toegedaen. Wij brengen hulde aan den moed en zelfopoffering onzer Diestersche tooneelliefhebbers. Tijd, studie, geld schieten zij er bij in, om de Vlaemsche vaderlandslievende vaen in de hoogte te houden, tegenover verfransching of verbastering. Kwade dagen van tegenspoed, minachting en bespottung hebben zij doorgeworsteld maer met taei geduld, met onverpoosd zwoegen hebben zij hunne voormalige tegenstrevers zelve tot bewondering en eerbied gedwongen, ...”

Opnieuw blijkt hieruit de strijd die nog steeds werd gevoerd tegen de “franskiljons”. Dat de vereniging de volle steun kreeg van de Vlaamstalige bevolking, staat buiten kijf.

Op zondag 9 februari 1873 vond in de Hallezaal de derde vertoning plaats van het seizoen 1872-1873. Hierbij willen we toch opmerken dat het Vlaams Toneel in de periode 1870-1880 niet minder dan vijf vertoningen per jaar gaf, startend in oktober met Sint-Denyskermis tot eind april. Met de julikermis werd dan nog eens een extra gratis vertoning gegeven, waarvoor de vereniging een subsidie toegekend kreeg van de stad Diest.

“De vertooning verleden zondag, door onze Vlaemsche tooneelliefhebbers gegeven, was voor ons heden de beste van het tooneeljaer,” getuigde de GVD. De plaatselijke verslaggever was voorzeker een trouwe aanhanger van het Vlaams Toneel, die geen gelegenheid voorbij liet gaan om de toneelprestaties van de vereniging op te hemelen. Dit neemt echter niet weg dat de vertoningen door een altijd even talrijk en enthousiast publiek werden bijgewoond.

In “Een man die de broek draegt” van P. Decort, eens te meer een blijspel met zang, traden de heren Vansanten en Vanblerecom voor het eerst op.

Hun debuut “werd gunstig onthaald”. “En Meneer Stallaerts maakt vorderingen,” zei de reporter.

“De Duivel in het dorp”, het tweede stukje van de avond, was van de hand van H. Van Peene, en die - volgens de GVD - “bevalt ons altijd even goed”. Weliswaar met wat overdrijving deed de schrijver uitschijnen “wat een revolutie een zogenaamde civilisatie onder eene eenvoudige landelijke bevolking kan teweeg brengen.”

De heren Ceustermans en E. Elen hadden eens te meer “hun goede faem staende gehouden, terwijl Kapitein Caelen zijne rollen altijd zoo weet te kiezen dat hem telkenmaele de warmste toejuichingen te

beurt vallen.” De cafébaas van de “Eenhoorn” in de Cabaretstraat wist het zo aan boord te leggen dat hij telkens met de meeste eer ging lopen.

De avond werd besloten met “Hotse Botse”, nog maar eens een blijspel van H. Van Peene “waer beurtelings de snaren van vrolijkheid en van aendoening worden aangeraekt”.

Meneer Ceustermans liet hierin in de ondankbare rol van Nyls zien dat hij veel aanleg had voor dramatische rollen. Naast al de lofbetuigingen aan het adres van de plaatselijke mannelijke acteurs, vergat men zeker niet het optreden van de talentvolle toneelspeelsters mevrouw Speliers en mevrouw Bataille, waarbij “menigmael algemeen daverende toejuichingen losbraken. Mevrouw Bataille voornamelijk zagen wij nooit beter spelen, en als het ware zou er onzes dunkens, niet beter kunnen gespeeld worden.”

Er was die avond minder volk dan gewoonlijk. “Maar,” schreef de verslaggever, “dat is grootendeels toe te schrijven aan het zeer slechte weder. De afwezige liefhebbers onzer Vlaemsche vertooningen hebben er veel bij verloren.”

* * *

Bezoek (halt houden aan het station) van Koning Leopold II

Op zaterdag 19 juli 1873 hield koning Leopold II, vergezeld van de koningin en de graaf van Vlaanderen, op zijn weg naar de troepen in Leopoldsburch halt in het station van Diest.

Het voltallige stadsbestuur, de vaderlandslievende verenigingen, de muziekverenigingen en ook het Vlaams Toneel met hun vlag van de vereniging wachtten het koninklijk gezelschap op aan het station.

Naar aanleiding van dit officiële “bezoek” van de koning aan de stad achtte het toenmalige bestuur, onder leiding van E. Mulle, het opportuun de koning een schrijven te richten waarin hem werd gevraagd erevoorzitter te worden, om zodoende de feestavonden te komen bijwonen.

De brief van 17 juli 1873 luidde als volgt:

“Sire,

De stad Diest is gelukkig en fier haren Vorst voor de eerste maal te mogen toejuichen.

De Vlaamsche tooneelmaatschappij (Vermaak en Verbroedering) gevoelt zich vereert hare welgemeende gevoelens te kunnen voegen bij de (...) vaderlandslievende betoogingen, waaraan onze welbeminde Koning het (...) is ter gelegenheid van Zijn bezoek aan onze stad.

Sire,

Wij durven met deze gelegenheid U met diepen eerbied voor oogen

stellen dat onze maatschappij in 1846 is gesticht, en zonder onderbreking jaarlijks van verschillende openbare vertooningen heeft gegeven; dat het getal leden, waaronder wij van de voornaamste personen van onzer stad mogen tellen, aanzienlijk is aangegroeid sedert haar 27-jarig toedoen.

Wetende Sire, hoe zeer de vooruitgang van kunsten en wetenschappen U aan het herte ligt, zouden wij het voor een overgroot geluk aanzien zoo Gij U genoemdigde de maatschappij onder uwe bescherming te willen nemen en er het ere-voorzitterschap van te bekleden.

Wij hebben de eer Sire, ons met den grootsten eerbied te noemen Uwe zeer onderdanige en getrouwe dienaar."

De brief werd ondertekend door schrijver Keusters en voorzitter Mulle.

Voor het eerst zien we hier een stichtingsjaar (1846) opduiken. De andere ons ter beschikking zijnde documenten wijzen echter allemaal in de richting van een oprichting in de winter van 1847-1848.

We beschouwen eerstgenoemd jaartal dus als een fout van het toenmalige bestuur.

Men had Leopold II reeds eerder gevraagd om Diest te bezoeken, maar verder dan een oponthoud van twintig minuten op deze zaterdag aan het station te Diest is het nooit gekomen.

Ook voor Leopold I moet Diest niets te bieden hebben gehad. Zo reed hij namelijk op 27 september 1843 door de stad om zich naar het militair kamp te begeven. Op een heuvel buiten de stad "keert hij zich om naer de stad en met zijne zienbuys in de hand, valt zijn Koninklijk oog op alle die hooge wallen ..." (Den Demerbode, 1^e jaargang, nr. 39, van 29 september 1843). Het bleef helaas bij deze blik op de stad, want het volgende ogenblik vervolgde hij zijn tocht.

* * *

Het seizoen 1873-1874 startte op zondag 26 oktober 1873.

Stad Diest. — Schouwburg de Halle.

TOONEELMAATSCHAPPIJ

« VERMAAK EN VEBROEDERING. »

LUISTERRIJKE PUBLIEKE

OPENINGSVERTOONING

van 't tooneeljaar 1873-1874,

MET MEDEWERKING VAN MEVROUW SPELIERS EN MEVROUW BATAILLE VAN BRUSSEL,

OP ZONDAG 26 OCTOBER, OM 7 1/2 URE 'S AVONDS.

PROGRAMMA.

1° Opening in Symphonie : Potpourri, Braani, G. VERDI, door L. STASNY.

2° Veel geschreeuw en weinig wol.

Tooneelspel met liederen in één bedrijf, door FELIX VANDESANDE.

ROLVERDEELING :

Kampioen, boterkramer,	R. V. S.	Kato, dienstmeid,	Mev. BATAILLE.
Nelle, zijne dochter,	Mev. SPELIERS.	Kribbels, notaris,	I. V. B.
Rikus, jonge pachter,	F. H.		

De handeling heeft plaats in eene der voorsteden van Brussel.

3° Emilie, polka, door DESPAGNE.

4. DE VISSCHERS VAN BLANKENBERG.

Tooneelspel met zang in één bedrijf, door SLEECKX.

ROLVERDEELING :

Lybaert,)	R. V. S.	Dora, moeder van Tone,	Mev. SPELIERS.
Tone,) visschers,	I. V. B.	Lena, dochter van Lybaert,	BATAILLE.
Walter,)	G. D. K.	Visschers en vischvrouwen.	

Het stuk speelt te Blankenberg.

5° Risetle, Redowa, door EMILE NEHR.

6° EENE VERKEERDE REKENING.

Blijspel met zang in één bedrijf, door JAN ROELAND.

ROLVERDEELING :

Broeckaert,	R. V. S.	Straetman,	F. C.
Palmyre, zijne vrouw,	Mev. SPELIERS.	Petrus, zijn zoon,	L. S.
Trees, zijne dochter,	BATAILLE.	M. Armand,	I. V. B.

Het stuk speelt te Brussel, ten huldigen dage.

INKOOMPRIJS : } 1ste Rang, 1 frank.
2de " 0.60 centiemen.

Opening der burelen om 7 ure. — Aanvang om 7 1/2 ure.

Kaarten zijn verkrijgbaar in het Koornhuis op de Graanmerkt, en bij den heer Verbasselt, Ketelstraat, 28.

NAMENS HET BESTUUR :

De Schrijver, M. KEUSTERS.	De Voorzitter, E. MULLE.
-------------------------------	-----------------------------

Na de bijna klassieke “opening in symphonie” werd de avond verdergezet met “Veel geschreeuw en weinig wol”, een toneelspel waarvan de handeling zich afspeelt in Brussel, waar de auteur Felix Vandesande woonde. De inhoud van het stuk over typisch Brusselse toestanden sloeg niet aan bij het Diestse publiek. Naast de heren R. Vansanten en I. Vanblerecom maakte de heer F. Hommelen met succes zijn debuut. “Zijn spel is natuerlijk, zijne stem helder en zijne gehoor fijn,” luidde het commentaar. Daarna was het de beurt aan “De Visschers van Blankenberg”, het successtuk van Domien Sleenckx dat het Vlaams Toneel reeds eerder met heel veel bijval had gebracht, weliswaar met andere acteurs en actrices. Ook nu was dit stuk een echte voltreffer. De GVD suggereerde: “En waarom niet deelnemen aan tooneelwedstrijden die regelmatig overal in Vlaanderen worden georganiseerd? Wij wenschten slechts dat onze tooneelliefhebbers het met studie en oefening zoo ver konden brengen dat zij met eer aan prijskampen konden deelnemen. Meer zwier, eene zuiverder uitspraak zouden weldra hoedanigheden van allen zijn.”

Deze herhaalde successen deden de vereniging besluiten om in de winter van 1877 met “De visschers van Blankenberg” deel te nemen aan een toneelwedstrijd, georganiseerd door “De Taelzucht” uit Mechelen. Hun prestatie werd bekroond met een eervolle vermelding en een diploma.

Voor wat de zang betreft, die in bijna alle stukken voorkwam, scheen er soms echter een probleem te zijn. De mannen die de hoofdrollen toebedeeld kregen, hadden klaarblijkelijk niet altijd voldoende zangtalent, wat al eens tot discussies leidde bij de rolverdeling.

De GVD besloot: “Door de welgevulde Hallezaal van verleden zondag bleek het eens te meer dat het Vlaamsch tooneel hier het volkstooneel is.” Dit stond in tegenstelling tot de “Cercle dramatique” die veeleer voorstellingen gaf voor haar Franstalige leden met af en toe een publieke voorstelling “ten voordele der armen”.

“Mag het altoos zoo blijven dan zal het ons, gelijk altijd, onder die egte, oude vrienden tellen, wier enkel doel het Vlaamsch buiten alle gezindheid, en gevolgentlijk echt vaderlandsliefde is.”

De vaderlandsliefde en de Vlaamse geaardheid van het Vlaams Toneel werden eens te meer door de GVD aangegrepen om aan te tonen dat het overgrote deel van de Diesterse bevolking Vlaamsvoelend was en zich afzette tegen de franskiljonse minderheid.

Maar ondanks de oproep van de GVD tot saamenhorigheid en partij-ongebondenheid verlieten toch een aantal leden het Vlaams Toneel om in de schoot van andere verenigingen hun toneelactiviteiten verder te zetten.

Zo lazen we in de GVD van zaterdag 6 december 1873 dat het fanfaregenootschap Sint-Cecilia ter gelegenheid van haar jaarlijkse

feest voor haar leden een muziek- en toneelavond zou organiseren. Buiten vijf debutanten trad F. Cresens op met "Lammeke Smeerbuik". Edouard Elen (een van de medestichters van het Vlaams Toneel) fungeerde als "de ievervolle en ervaren tooneelmeester".

Ook in december 1874 voerde Sint-Cecilia een "Vlaamsch blijspel" op, namelijk "Pierrot le Wallon".

* * *

In 1872 werd te Diest de werkmansbond "De Broedermin" opgericht. De bond die aanvankelijk openstond voor alle werklui (noch de katholieken, noch de liberalen hadden op dat ogenblik een afdeling die de belangen van de arbeiders behartigde), werd geleidelijk aan meer en meer katholiek getint. Vanaf 1873 organiseerde deze bond voor haar leden elk jaar een muzikale avond in de Hallezaal, gedirigeerd door Emmanuel De Roy, orkestmeester van het Vlaams Toneel en vaste dirigent van de fanfare Sint-Cecilia. Zo organiseerde "De Broedermin" op zondag 9 oktober 1873 een avondfeest in de Hallezaal. Hoewel verschillende leden voordien deel uitmaakten van het Vlaams Toneel, werden de decors ontleend bij de Franstalige toneelvereniging. "De fransche tooneelkring had welwillend een harer schoonste decors willen leenen en de oogopslag was waerlijk prachtig." Dit feit is op zijn minst eigenaardig, en wijst erop dat de betrekkingen tussen "De Broedermin" en het Vlaams Toneel op een laag pitje stonden. Vooral als men bedenkt dat de Vlaamse (!) Broedermin liever decors ontleende bij de "franskiljons" dan bij het Vlaams Toneel. Enkele jaren later (1876) werd hun muzikale avond uitgebreid met de opvoering van enkele toneelstukjes, waarin oud-leden van het Vlaams Toneel de hoofdrollen speelden. Naast Henri Verboven en H. Smits werd in eerste instantie F.V. (Vandecruys?) geprezen. "Oude kennissen die meermaels de planken zagen," noemde de GVD hen.

* * *

De tweede vertoning van het Vlaams Toneel tijdens het seizoen 1873-1874 vond plaats op 3 december 1873. De opvoering van "Elena", een drama met zang in vier bedrijven van Napoleon Destanberg, vormde de hoofdbrok van de avond. Het was een van de betere stukken, die de dramatische literatuur in Vlaanderen tot een hoger peil wist te brengen. Het is interessant om even het verhaal te schetsen.

Elena wordt samen met Jan en Joris opgevoed door de oude oom Free. Op zijn sterfbed bekent hij dat Elena een vondeling is. (De stukken uit die tijd staan bol van vondelingen.) De toestand neemt een dramatische wending als blijkt dat beide broers het meisje beminnen. Beide jongelui nemen vervolgens deel aan de Boerenkrijg. Joris sluit Jan op in een schuur om hem te laten sneuvelen onder het vuur van de Franse soldaten. Hij keert alleen huiswaarts in de

overtuiging dat zijn broer dood is.

Tegen haar wil in besluit Elena dan maar te trouwen met de man die ze niet bemint. Op de dag van de bruiloft verschijnt echter de dood gewaande broer. Jan zal uiteindelijk Elena's bruidegom worden.

De commentator van de GVD schreef dat het een van de beste vertoningen was die het Vlaams Toneel ooit in de Hallezaal had gebracht.

"Elena" werd "zo goed opgevoerd dat onze liefhebbers, met nog wat vlijt en studie er mee ten kampstrijd zouden mogen treden."

Meneer F. Caelen speelde meesterlijk de rol van oom Free. Meneer De Coninck vertolkte de volmaakte (goede) broer Jan, die "met veel talent de opwellende traen door een vroolijken lach wist te vervangen." Meneer Frans Hommelen was als Joris (de andere broer) "beurtelings vlijmzend en fleemend, dreigend en bulderend, wreed en ontaerd".

Over een zekere meneer Karel Smits, die voor het eerst optrad, werd geschreven dat men nooit een betere debutant aan het werk zag in de Hallezaal.

Ook de bijrollen van Adolf en Nelis, vertolkt door de heren Van Autenboer en Jacquet, werden toegejuicht.

Om de avond niet met zoveel emoties af te sluiten, werden de toeschouwers vergast op de klucht "Pompier en Rifleman". Het was de taak van de heren Vansanten, Vanblercom en Stallaerts om het publiek terug aan het lachen te krijgen.

Aan het einde van de verslaggeving werd nogmaals de nadruk gelegd op het feit dat "de bloei onzer maatschappij voornamelijk zijne wortels heeft in den strengen keus van oorspronkelijke stukken, waer de goede zeden wordt geëerbiedigd, in de ernstige bestudeering der onderlinge rollen en voornamelijk in de Vlaemsche eendragt."

Op zondag 18 januari 1874 bracht het Vlaams Toneel haar derde vertoning van het seizoen 1873-1874.

Het programma bevatte de volgende stukken:

1° **Opening in symphonie.**

2° **Het erfdeel van Mattant:**

toneelspel in één bedrijf - Jos Van den Branden

3° **Aria voor Cor.**

4° **Welkom hier! Wanneer vertrekt de?**

Kluchtspel met zang in één bedrijf door Jan Decaju.

5° **Risette.**

6° **Anne-Mie, of de gevolgen van eener goede opvoeding**
door Napoleon Destanberg.

* * *

STAD DIEST. — SCHOUWBURG (DE HALLI).

Derde publieke vertooning voor 't tooneeljaar 1873-1874

DOOR DE MAATSCHAPPIJ

VERMAAK EN VERBROEDERING,

met medewerking van Mevrouw SPELIERS en Mevrouw BATAILLE van Brussel,

OP ZONDAG 18 JANUARIJ 1874.

PROGRAMMA :

1° OPENING IN SYMPHONIE.

2° HET ERFDEEL VAN MATANTTooneelspel in één bedrijf door *F. Jos. Vanden Branden*.

ROLVERDEELING :

Degroot, kleermaker,	F. C.	Lotje, zijne dochter,	Mev. SPELIERS.
Anemie, zijne vrouw,	Mev. BATAILLE.	Zwindeleer, een Brusselaar,	I. V. B.
Jaak, hun zoon,	L. S.	Twee gendarmen.	
Vangort, schoenmaker,	E. M.		

3° ARIA VOOR COR

door *H. Merckx*.**4° Welkom hier! Wanneer vertrekt de?**Kluchtspel met zang in één bedrijf door *Jan Ducaju*.

ROLVERDEELING :

Rikleer, koopman in mastetoppen,	R. V. S.	Janen, pachter,	W. D.
Trees, zijne vrouw,	Mev. SPELIERS.	Mie, zijne vrouw,	Mev. BATAILLE.

5° RISETTE, Redowa

door *Emile Nehr*.**6° ANNE-MIE,****OF DE GEVOLGEN EEN ERG GOEDE OPVOEDING.**Vervlaamscht blijspel met zang in één bedrijf, door *Nap. Destanberg*.

ROLVERDEELING :

De graaf van Rynveld,	I. V. B.	Kobe-Sies,	W. D.
De baron de Mornac, zijn oom,	F. C.	Anne-Mie,	Mev. BATAILLE.
Gustaaf van Ramberg, een jong of- ficier,	F. H.	Pauline de Gerecourt, Mornac's vrouw,	Mev. SPELIERS.

Het stuk speelt te Gent in onze dagen.

Bureelen open ten 6 1/2 ure; ten 7 ure stipt op 't tooneel.

Kaarten zijn vooraf verkrijgbaar in het *Koornhuis*, Graanmarkt, en bij d'heer *Verhasselt*, Ketelstraat, 28.**Prijzen der plaatsen :**

1° RANG, 1 frank. | 2° RANG, 0,60 centiemen.

NAMENS HET BESTUUR :

De Schrijver,
M. KEUSTERS.*De Voorzitter,*
R. MULLE.

Andermaal zat “de ruime Hallezaal weer opgepropt met toeschouwers. Het Vlaams Tooneel verwerft andermaal de volle gunst van het publiek,” blokletterde de GVD.

De jonge toneelspelers werden nog maar eens in de bloemetjes gezet, zonder de verdienstelijke dames Speliers en Bataille en de dirigent Emmanuel De Roy te vergeten.

Maar de keuze van de stukken beviel de commentator veel minder dan met de voorgaande vertoning. De opgevoerde werken werden “dry desserts zonder noenmael” genoemd, “dry stukjes alleen en uitsluitend gespeeld op de lachsnaer!”

Er werd vervolgens een lans gebroken voor meer afwisseling in het repertoire. Zo werden “Elena” en “De Visschers van Blankenberg” naar voren geschoven als “perels der Vlaemsche kunstkroon” die in het verleden door onze toneelliefhebbers “op waardigen wijze werden vertolkt”.

“De hoedanigheid dus niet opgeofferd voor de hoeveelheid! Minder vertooningen als ‘t moet, maer vertooningen die redelijkerwijze allen Vlaemschen toeschouwer kunnen bevredigen.”

Zo kreeg het blijspel “Annemie of de gevolgen ener goede opvoeding” van Napoleon Destanberg, het hard te verduren. “De vervlaemschte Annemie, wat is zij anders dan ene caricatur van een eenvoudig boeremeisje, waer alle waerheid, alle waarschijnlijkheid zelfs ontbreekt?”

Het klopt dat Destanberg tijdens zijn beginperiode blijspelen naar Frans model schreef. “Annemie” was bijvoorbeeld een bewerking van een komedie van de Fransman Claireville.

Destanberg bewees dat hij, net zoals Hippoliet Van Peene, de kunst verstond om de intrige van een vaudeville zeer behendig langs allerlei koddige situaties te leiden.

De GVD verwoordde zijn verwachtingen van het Vlaams Toneel als volgt: “Vlaemsch maar niet Vervlaemscht!”

De vijfde en laatste publieke vertoning van dat seizoen vond plaats op zondag 19 april 1874.

Het programma van die avond was hetvolgende:

1° **Opening in Symphonie**

2° **De postieljon van Maria-Theresia:**

blijspel in één bedrijf door H. Van Peene

De handeling heeft plaats te “Tervueren, ten jare 1740”.

3° **La fée des Perles** (valse) - Mösner.

4° **Voor stille lieden:**

blijspel met zang in één bedrijf - E. Van Driessche.

5° **Risette**

6° **Waterloo:** toneelspel met zang in één bedrijf - Jan Stappaert.

De handeling heeft plaats te “Waterloo den 18e juni 1815”

* * * *

STAD DIEST. — SCHOUWBURG — DE HALLE. —

VIJFDE EN LAATSTE PUBLIEKE VERTOONING

voor 't tooneeljaar 1873-1874, door de maatschappij

P8

VERMAAK EN VERBROEDERING,

met medewerking van Mevrouw SPELIERS en Mevrouw BATAILLE van Brussel,

OP ZONDAG 19 APRIL 1874.

PROGRAMMA.

1° Opening in Symphonie.

2° De Postieljon van Maria-Theresia.

Blijspel met zang in een bedrijf, door H. Van Peene.

ROLVERDEELING :

Robrecht, postieljon,	F. H.	Paquita, melkmeisje,	Mev. BATAILLE.
Ridder Salsburg,	I. V. B.	Jagers, wachten.	
Vitus, jonge boer,	L. S.		

De handeling heeft plaats te Tervueren, ten jare 1740.

3° La fée des Perles, valse door Mösner.

4° VOOR STILLE LIEDEN.

Blijspel met zang in een bedrijf, door E. Van Driessche.

ROLVERDEELING :

Vader Schraap,	W. D.	Agatha, zijne vrouw,	Mev. SPELIERS.
Leentje, zijne dochter,	Mev. BATAILLE.	Hendrik, verliefde van Leentje,	L. S.
Meester Chorus,	F. C.	Heer Commissaris, oom van Hendrik,	F. J.

De handeling heeft plaats, ten huidigeen dage.

5° Risetle, Redowa. EMILE NEHR.

6° WATERLOO.

Tooneelspel met zang in een bedrijf, door Jan Stappaert.

ROLVERDEELING :

Mijnheer Lambert, dorpsburgemeester, E. V.	Vroomaart, soldaat,	F. J.
Hendrik, zijn zoon, sergeant,	F. H.	Een boer,
Jaak Bertrand, herbergier,	F. C.	Bertha, vrouw van Jaak,
Pieter Bertrand, zijn broeder, soldaat, I. V. B.	Elena, dochter van Pieter,	Mev. SPELIERS.
Thomas, knecht bij Jaak,	L. S.	Soldaten en dorpelingen.

De handeling heeft plaats te Waterloo den 18 juni 1815.

Bureelen open ten 7 ure ; ten 7 1/2 stipt op 't tooneel.

Kaarten zijn vooraf te bekomen in het KOORNHUIS, Graanmarkt, en bij d'heer VERHASSELT, Ketelstraat, 28.

Prijzen der plaatsen : 1° Rang, 1 frank.
2° Rang, 0,50 centiemen.

NAMENS HET BESTUUR :

De Schrijver,
M. KEUSTERS.

De Voorzitter,
E. MULLE.

“Voor stille lieden” van E. Van Driessche was eerder vertoond op 11 februari 1872.

Het stuk bleef lange tijd op het repertoire staan van de Vlaamse toneelverenigingen; vermoedelijk omdat het zo handig bewerkt was en getuigde van goede smaak, wars van alle melodramatische sentimentaliteit. Bovendien eindigden dergelijke stukken altijd met de beloning van de deugdzamen, terwijl de schuldigen steeds gestraft werden, wat steeds in de smaak van het publiek viel.

Veldslagen en voorvallen uit het leven van Napoleon zijn altijd een rijke bron van inspiratie geweest voor de Vlaamse toneelauteurs uit de negentiende eeuw. Zo kende men in Diest onder andere “De Kapitein van Waterloo” van Karel Onderreet en het door het Vlaams Toneel gebrachte “Waterloo” van Jan Stappaert.

Van hier af moeten we het commentaar van de GVD missen. Wat er juist is gebeurd, hebben we niet kunnen achterhalen, maar we vermoeden dat ingevolge de steeds toenemende politieke tegenstellingen er in de schoot van de vereniging beroering is ontstaan, met als gevolg dat een aantal leden van katholieke strekking uit de vereniging zijn gestapt. Dientengevolge nam de katholieke GVD meer afstand van het Vlaams Toneel.

Vanaf het seizoen 1874-1875 verscheen het toneelprogramma van het Vlaams Toneel nog slechts sporadisch in de GVD. Na 1877 was het definitief afgelopen en werd het Vlaams Toneel doodgezwegen. De prestaties van de muziek- en toneelavonden van Sint-Cecilia en “De Broedermin” werden daarentegen wel uitvoerig in de verf gezet.

Om de “Diestse sfeer” van die tijd enigszins te schetsen, is het nodig om enkele fragmenten uit de plaatselijke pers naast elkaar te zetten.

Allereerst moeten we toch nog even benadrukken dat het Vlaams Toneel, dat tot 1872 de enige Vlaamse toneelvereniging was te Diest, er tot ditzelfde jaar in geslaagd was een neutrale apolitieke koers te varen. Ze telde onder haar leden zowel katholieken als liberalen die maar één doel nastreefden: Vlaamstalig toneelvermaak brengen voor de Diestse bevolking, met de nadruk op de verheerlijking van de Vlaamse aard en de getrouwheid aan het vaderland.

Ten tijde van de gemeenteverkiezingen van 1872 spuiden “Den Dijle- en Demerbode” en “De Gazette van Diest” echter wederzijdse beschuldigingen en verwijten, die ook een aantal leden van het Vlaams Toneel raakten.

Zo had “Den Dijle- en Demerbode” onder andere kritiek op de fanfare Sint-Cecilia, meer bepaald over een slechte muzikale uitvoering van

de Brabançonne. Nu werd die fanfare geleid door de heer Emmanuel De Roy, dezelfde dirigent die reeds jaren het muzikale gedeelte leidde bij de vertoningen van het Vlaams Toneel. Daarenboven was het "Symfonisch orkest" van het Vlaams Toneel samengesteld uit leden van Sint-Cecilia en van de Koninklijke Harmonie.

Bij een andere gelegenheid had "Den Dijle- en Demerbode" commentaar op de handelspraktijken van de graanhandelaars. De heer H. Linten, sinds 1865 secretaris van het Vlaams Toneel, was graanhandelaar. Op 1 juli 1872 kwam hij op als katholiek kandidaat voor de gemeenteverkiezingen. Bij de opening van toneelseizoen 1872-1873 in november had de heer L. Ceustermans zijn plaats ingenomen als secretaris.

"Den Dijle- en Demerbode" beschuldigde ook leden in de schoot van het Vlaams Toneel van kliekvorming met de bedoeling het Vlaams Toneel te hervormen in een politieke (lees: katholieke) club.

De GVD reageerde furieus en schreef dat de bedoelde kliek (waarbij geen namen werden genoemd) steeds blijk had gegeven van "onbetwistbare iever en verknochtheid aan de vereniging".

Daarenboven merkte de GVD op dat ze steeds de activiteiten van het Vlaams Toneel van nabij had gevolgd en steeds de warmste genegenheid voor de vereniging had betoond. Ze had haar steeds aangemoedigd en aangemaand buiten de politieke geschillen te blijven.

De GVD richtte zich ook rechtstreeks tegen "Den Dijle- en Demerbode" die "jaren lang het Vlaemsch Tooneel doodzweeg maar in tegendeel de fransche tooneelliefhebbers ophemelde en die er slechts sedert de laatste keus, nauwelijks eenige keeren wat over geschreven heeft om er dadelijk mistrouwen en politieke verdeeldheid in te zaaien."

De eerste aankondiging die we in "Den Dijle- en Demerbode" vonden, dateert van 2 november 1872.

Op 7 februari 1874 schreef de GVD: "Het Vlaemsch Tooneel dat tot hertoe behendig genoeg het evenwicht wist te houden tussen alle politieke denkwijzen, loopt gevaar dit evenwicht te verliezen door infiltratie van franskiljons. Partijdigheid zou voor ons Vlaemsch Tooneel gelijk staen met onvermijdelijken ondergang."

Op 27 juni 1874 sprak de GVD van een "uitsluiting van regt Vlaemsche vrienden, de verwijdering van degenen die het wel meenen met onze Vlaemsche belangen. Terwijl de franskiljonse uitwijkelingen en onverbeterlijken Vlaemschhaters lid worden van het Vlaemsch Tooneel."

Dit artikel besloot met een voorstel: "Willen wij eenen maatschappij stichten die de regtzinnige betrachting van het algemeen welzijn, onder alle betrekkingen ten doel heeft en die als 't ware de band is waermee al de genootschappen verbonden zullen zijn."

Het zou nog tot 1880 duren vooraleer de katholieken een toneelvereniging stichtten, namelijk "De Cleynaertskring".

Ondertussen was in 1876 te Diest een afdeling opgericht van het Willemsfonds. Verschillende van haar leden waren tevens lid van het Vlaams Toneel. De spreekbeurten, georganiseerd door het Willemsfonds in de Hallezaal, met betrekking tot Agneessens en Marnix Van Aldegonde, zetten kwaad bloed bij de katholieken (in zoverre dat de biechtvader de absolutie weigerde aan degenen die deze conferenties bijwoonden).

"Sinds een viertal jaren is met bemiddeling van het Willemsfonds, de Hallezaal in geuzentempel herschapen." (GVD, 6 maart 1880)

Toen in 1879 de heer J. Stassen, leraar aan het stadscollege en voorzitter van het plaatselijke Willemsfonds, ook nog voorzitter werd van het Vlaams Toneel, was het definitief afgelopen met de "onpartijdigheid". Het is duidelijk dat de vereniging - in navolging van de Koninklijke Harmonie en de zangvereniging "Concordia" - van toen af deel uitmaakte van het liberale kamp.

In 1896 werd het liberale gemeenteraadslid Edmond Raeymakers voorzitter van het Vlaams Toneel.

* * *

Stad Diest. — Schouwburg de Halle.

TOONEELMAATSCHAPPEL

VERMAAK EN VERBROEDERING.

TWEDE

PUBLIEKE VERTOONING

VAN DE TOONTOERJAREN 1874-1875.

MET MEESPELERS VAN MEERW. SPELIERS EN MEERW. HEUNINCK VAN HAREN.

OP ZONDAG 8 NOVEMBER, OM 7 UUR 'S AVONDS.

PROGRAMMA.

1ste Opening in Synphonie: Les Piel Calédon door Van Gierle.

2de SPIRITISME.

Toonspil met zang in drie bedrijven, door Jos. Fendels Brandaen.

HOLVERBEELEND:

Versheid, redenaar.	L. V.	Door, kerk van Vlaender.	L. N.
Bertha, zijn dochter.	Mer. Spelers.	Amel. kerk.	Mer. Heuninck.
Groot. Spelers, veldw.	F. H.		

3de Elodie, veldw.

4de Veel geschreeuw en weinig wol.

Toonspil met zang in drie bedrijven, door Felix Van den Broek.

HOLVERBEELEND:

Kanzen, belektriser.	B. V.	Kala, de veldw.	Mer. Heuninck.
Sofia, zijn dochter.	Mer. Spelers.	Kribbels, veldw.	L. V.
Elodie, jonge veldw.	F. H.		

5de Chant du Cœur, schottisch.

6de SCHIJN BEDRIEFT.

Toonspil met zang in drie bedrijven, door A. Schepers.

HOLVERBEELEND:

Heuninck, veldw.	B. V.	Amel. veldw. van Heuninck, Mer. Spelers.
Elodie, zijn veldw.	F. H.	Groot, de veldw.
Heuninck, Heuninck's veldw., veldw.	J. H.	

——

UNDOOMPHILS: 1ste Rang, 1 Frank. 2de " " 5,00 centimes.

Opening der locoten van 6 (3 uits. — Aanvang van 7 uits.

Kerken zijn verkrijgbaar in het Koornhuis op de Gravenmarkt, en bij den heer Verhaegh, Kerkstraat 58.

NAMENS HET BESTUUR:

De Schrijver,	De Voorzitter,
H. VAN BETH.	H. MULLE.

In de GVD van zaterdag 31 oktober 1874 vonden we het programma terug van de tweede publieke vertoning van het seizoen 1874-1875, die werd gegeven op zondag 8 november 1874 om 7 uur 's avonds.

Ditmaal speelt naast mevrouw Speliers een zekere mevrouw Heuninck.

Met "Spiritisme" bracht het Vlaams Toneel nog maar eens een blijspel van J. Van Den Branden. Voordien bracht de vereniging van hem "Kunst- en kladschilder", "Het erfdeel van Mattant" en "Soort bij soort".

"Veel geschreeuw en weinig wol" was een heruitgave van een vertoning van 26 oktober 1873.

"Schijn Bedriegt" moet voorzeker gunstig zijn onthaald door het Diestse publiek, want amper twee maanden later werd dit blijspel reeds hernomen.

De auteur A. Schepers muntte, zoals veel van zijn tijdgenoten, uit met stukken van het lichtere genre.

Ondanks het feit dat de criteria tot het bekomen van toneelpremies in 1871 werden verstrengd, kwam er in Vlaanderen geen einde aan de oprichting van nieuwe toneelverenigingen.

In Zichem werd de toneelvereniging "De eendracht" opgericht. Op 29 november 1874 speelden ze op één avond drie stukken van Geiregat: "Brutus en Cesar", "De vriend van vader" en "Een engel op wacht".

In december van datzelfde jaar trad in Scherpenheuvel de vereniging "Sint-Catharina" op met twee blijspelen van Block.

In Halen werd de "Nicolai kring" opgericht.

In het Belgisch Staatsblad van donderdag 21 januari 1875 verscheen een lijst van toneelverenigingen die in aanmerking kwamen voor toneelpremies.

Naast Vermaak en verbroedering werden ook "De eendracht" en "Sint-Catharina" aangenomen. Ook "De cirkel" uit Aarchot, die later meer dan eens een gastvoorstelling zou geven bij het Vlaams Toneel, stond in deze lijst vermeld.

Reeds vroeg in het jaar 1875 was het Vlaams Toneel aan haar vierde publieke vertoning van het seizoen toe.

Op zondag 10 januari 1875 stonden volgende stukken op de affiche:

1° **Symphonie**

2° **Helena:**

drama met zang in 4 bedrijven van Nap. Destanberg.

3° **Wals**

4° **Schijn bedriegt:**

blijspel met zang in één bedrijf - A. Schepens.

Gezien het overweldigende succes van het drama "Elena" (meermaals ook "Helena" genoemd) is het niet te verwonderen dat het Vlaams Toneel teruggreep naar een van Destanbergs populairste werken, waarin dramatische momenten en romantische toestanden de ingrediënten waren die het publiek van toen ten zeerste op prijs

STAD DIEST. — SCHOUWBURG DE HALLE.

Tooneelmaatschappij « Vermaak en Verbroedering. »

VIERDE PUBLIEKE VERTOONING

van 't tooneeljaar 1874-1875,

MET MEDEWERKING VAN MEV. SPELIERS EN MEV. BATAILLE VAN BRUSSEL,

OP ZONDAG 10 JANUARIJ, OM 6 1/2 URE 'S AVONDS.

PROGRAMMA :

1° Opening in Symphonie: Potpourri, errani de G. Verdi, door L. STASNY.

2°**HELENA.**

Drama met zang in 4 bedrijven, door NAPOLEON DESTANBERG.

ROLVERDEELING :

Nonkel Froé	F. C.	Adolf	F. CR.
Jan,) broeders-pachters,	L. V.	Nelis	J. U.
Joris,)	F. H.	Elena, zuster van Jan en Joris,	MEV. BATAILLE
Petrus	W. D.	Griselde, boerenmeisje,	" SPELIERS.

Hoeren en hoerinnen.

Er zal voor ieder bedrijf eene tusschenruimte van 8 minuten zijn voor het veranderen der tooneelschermen.

3° Bernards Walser, door A. H. KRIEGL.

4°**Schijn Bedriegt.**

Blijspel met zang in een bedrijf door A. SCHEPENS.

ROLVERDEELING :

Hendrik Verebout	B. V.	Amelie, vrouw van Hendrik, Mev. SPELIERS.
Kloekaart, zijn vriend.	F. CR.	
Herman, Hendrik's oom, schilder,	J. U.	Ursula, dienstmeid, " BATAILLE.

Inkooprij: { Eerste rang, 1 frank.
 { Tweede id., 0,60 cent^{mo}.

Opening der bureelen om 6 ure. — Aanvang om 6 1/2 ure.

Kaarten zijn verkrijgbaar in het Koornhuis op de Graanmerkt, en bij den heer Verhasselt Ketelstraat 18.

NAMENS HET BESTUUR :

De Schrijver,
E. Van Bets.De Voorzitter,
E. Nulle.

stelde.

De hoofdrollen waren nog steeds in handen van F. Caelen, W. De Coninck en F. Hommelen, terwijl mevrouw Bataille nog maar eens de rol van Elena speelde.

Doordat het stuk vier bedrijven telde, en er tussen elk bedrijf 8 minuten nodig waren om de toneelschermen te veranderen, werden er die avond "maar" twee stukken gebracht.

Op 26 oktober 1876 zou "Elena" nogmaals worden opgevoerd.

Dat het Franstalige toneel nog altijd actief was te Diest, blijkt uit een artikel van de GVD van 27 februari 1875, waarin schande gesproken werd over de gespeelde stukken "L'art d'attraper un mari" en "Une maitresse bien agréable", die werden gebracht door "drie Brusselse Mademoisellen". De titels alleen al laten voldoende uitschijnen dat het hier ging om stukjes met een "onzedelijke strekking van Franse origine waarin schier algemeen de ondeugd troont als Koningin."

Op zondag 18 april 1875 trad, op uitnodiging van het Vlaams Toneel, de Hasseltse toneelvereniging "De Ware Vrienden" op met "drie fraaie toneelstukjes", namelijk "Boerenvrijage" (zangspel), "De veroordeelde" (drama) en "Blauwe schenen" (blijspel).

Ter gelegenheid van Diest kermis werd op dinsdag 13 juli 1875 een "Luisterrijke publieke vertooning" gegeven met geldelijke tussenkomst van het stadsbestuur.

Zoals we reeds eerder vermeldden, werden door de stad jaarlijks subsidies toegekend aan de verenigingen. In dit geval kreeg het Vlaams Toneel 50 frank.

Eens te meer waren twee van de drie gespeelde stukken hernemingen. Dit zou erop kunnen wijzen dat de spelende leden onvoldoende tijd hadden om nieuwe stukken te leren (men mag niet vergeten dat de meeste amateurtoneelspelers tien à twaalf uur per dag werkten, zodat er weinig tijd overbleef om hun hobby te beoefenen), ofwel dat de beroepsactrices - in dit geval mevrouw Speliers en Bataille - slechts een beperkt repertoire hadden, zodat ze door veelvuldige optredens bij diverse gezelschappen niet tijdig konden uitbreiden. Wat er ook van moge zijn geweest, wij stellen vast dat de twee hogergenoemde dames in de daaropvolgende jaren door andere beroepsactrices werden afgelost.

We lazzen elders dat mevrouw Bataille een van de meest vooraanstaande en getalenteerde beroepsactrices was in Vlaanderen. Haar echtgenoot Antoon Bataille was jarenlang actief bij "De Morgenstar" in Brussel.

P11 **Stad Diest. — Schouwburg de Halle.**
Tooneelmaatschappij « Vermaak en Verbroedering. »
LUISTERRIJKE PUBLIEKE VERTOONING
 door geldelijke tusschenkomst van het Stadsbestuur,
 EN MET DE MEDEWERKING VAN MEV. BATAILLE EN MEV. SPELIERS VAN BRUSSEL,
 op Dingsdag 13 Julij, om 8 ure 's avonds.

PROGRAMMA:

1° Opening in Symphonie.

2° DE DUIVEL OP HET DORP.
Blijspel met zang in één bedrijf, door H. Van Peene.
 ROLVERDEELING :
 Ambroos, smid, F. H. | Wanne, boerenmeid, Mev. BATAILLE.
 Felicitas, zijne vrouw, Mev. SPELIERS. |
 Kobe, boerenknecht, F. C. | Vader Clemens, E. V.

3° Bernhards-Walzer, door H. A. Kliegl.

4° DE DOCHTER VAN DEN KLEERMAKER.
Blijspel met zang in één bedrijf, door A. Willems.
 ROLVERDEELING :
 Sneyers, kleermaker, W. D. | Vandezavel, bestuurder van eenen vlaam-
 Emma, zijne dochter, Mev. BATAILLE. | schen tooneeltroep, I. V.

5° Risetete, Redowa, door Emile Nerh.

6° De Vrijers van Betteken.
Blijspel met zang in één bedrijf, door I. Bruylants.
 ROLVERDEELING :
 Vader Hap, rijkgeworden kleermaker, W. D. | Karel Pen, F. H.
 Vrouw Hap, zijne echtgenote, Mev. SPELIERS. | minnaars, I. V.
 Betteken, hunne dochter, BATAILLE. | Henri Knops,

Inkoomprijs : { 1° Rang, 1,— frank.
 { 2° " 0,60 cent.

Voor al de zang- en muziekmatschappijen van de stad :
PRIJZEN DER PLAATSEN : 1° Rang, 75 cent. ; 2° Rang, 40 cent.

Opening der bureelen om 7 1/2 ure. — Aanvang om 8 ure.

Kaarten zijn te verkrijgen in het Koornhuis op de Graanmarkt en bij P. Verhasselt, Ketelstraat.

Na de openingsvertoning van 13 juli werd de tweede opvoering van het seizoen 1875-1876 gebracht op 28 november 1875.

Dat de toneelstukken van Hippoliet Van Peene nog altijd even populair waren, blijkt uit het feit dat het Vlaams Toneel eens te meer uitpakte met een van zijn vele blijspelen, namelijk "De wolf in het Hageland", een komedie met zang in drie bedrijven.

Een andere veel gespeelde auteur was Pieter Geiregat, een Gentse kaarsenmaker die als toneelschrijver enigszins een volgeling was van de illustere Hendrik Conscience. Van hem was het zangspel in één bedrijf "Brutus en Cesar". Later zou het Vlaams Toneel nog enkele van zijn werken brengen, waaronder "De Graven van Egmont en Hoorn", een van zijn historische drama's (een genre dat toen in was,

een mengeling van patriottisme en melodrama). Vermoedelijk gebeurden er in een van de toneelstukken "ongoorloofde dingen", want op de aankondiging stond uitdrukkelijk vermeld dat "kinderen beneden de vijftien jaren" niet werden toegelaten.

Stad Diest. — Schouwburg de Halle.

P12
TAAL- EN LETTERLIEVENDE MAATSCHAPPIJ

" VERMAAK EN VERBROEDERING. "

TWEDE

PRACHTIGE VERTOONING

van het tooneeljaar 1875-1876,

OP ZONDAG 28 NOVEMBER 1875, TEN 6 1/2 URE 'S AVONDS,

met medewerking van Mevrouw Bataille en Sequira van Brussel.

PROGRAMMA :

1° Opening in Symphonie.

2° DE WOLF IN HET HAGELAND.

Blijspel met zang in 3 bedrijven door H. Vanpeene.

ROLVERDEELING :

Baas Jan, strooienhoedenvlechter,	F. C.	Thecla, strooienhoedenvlechter,	MEV. BATAILLE.
Rosa, zijne dochter,	MEV. SEQUIRA.	Thomas,) muldersknechten,	F. CH.
Stephaan, jonge boer,	L. S.	Hans,)	R. V.
Bernardijn, mulder,	F. H.	Strooienhoedenvlechters, strooienhoeden-	
Medaard, schoolmeester,	W. D.	vlechters, boeren en boerinnen.	

3° La Grande Duchesse de Gerolstein, Quadrille, door OFFENBACH.

4° BRUTUS EN CESAR.

Zangspel in één bedrijf door P. Geiregat.

ROLVERDEELING :

Gaspar de Craeijer, schilder,	J. U.	Christina, nicht vande Craeijer, Mv BATAILLE
Ridder van Van Wacienberghe,	F. CR.	Aldemar,) neven van I. V.
Amanda, nicht van de Craeijer, Mv SEQUIRA.		Telesphorus,) Van Wacienberghe, F. H.

Inkooprij : { 1ste Rang, 1 frank.

2de , 60 centiemen.

Opening der burelen ten 6 ure. — Aanvang stipt ten 6 1/2 ure.

Kaarten zijn te bekomen bij de heeren P. VERHASSELT en W. DE KONINCK.

Kinderen beneden de 15 jaren worden niet toegelaten.

De heeren R. VANSANTEN en L. VANNITSEN zijn aangesteld tot het handhaven der goede orde in de zaal.

N.B. De leden worden vriendelijk verzocht hunne dekoratie zichtbaar te dragen.

Op zondag 16 januari 1876 bracht het Vlaams Toneel:

“De veroordeelden”, drama;

“Ik heb ‘ne Gendarm gekust”, klucht;

“Een liedje van moeder” van Jan Roeland.

Bij de vierde vertoning van het seizoen, op zondag 13 februari 1876, werden de beroepsactrices Speliers en Bataille uit Brussel opgevolgd door mevrouw Aleidis uit Antwerpen en mejuffrouw Mina Bia uit Gent.

213.

Stad Diest. — Schouwburg de Halle.

TAAL- EN LETTERLIEVENDE MAATSCHAPPIJ :

Vermaak en Verbroedering.

VIERDE

PUBLIEKE VERTOONING

van het toneeljaar 1875-1876.

op zondag 13 februari 1876, ten 6 1/2 ure 's avonds,

met medewerking van
Mevrouw ALEIDIS van Antwerpen en Mejuffrouw MINA BIA van Gent.

PROGRAMMA :

1° Opening in Symphonie.

2° **NIJD EN HOOGMOED.**

Toneelspel in 4 bedrijven door de heeren B. BLOCK en PAUL VAN KLEN.

ROLVERDELING :

Van Waeghergen, rijke pachter,	E. V. Dewilde, notaris en burgemeester,	J. U.
Theresia, zijne vrouw,	Mev. ALEIDIS, Maria, zijne dochter,	Mej. BIA
Frans, hun zoon,	F. H. De Koster,	F. C.
Pier-Jan, hun knecht,	L. S. De kommissaris, zangers, boeren,	door VAN GHEEL.

3° **Elodie, valse,**

4° **De weduwe Kasuifel.**

Blijspel met zang in één bedrijf door JAN ROELAND.

ROLVERDELING.

Mijnheer Kamelot, koopman in ellegoederen,	Heinrich, logementhouder,	H. D.
W. D. De weduwe Kasuifel, kleermaakster,	Mev. ALEIDIS	
Rochus, zijn klerk,	I. V. Lisa, hare meid,	Mej. BIA.

Inkomprijs: 1e rang, 2 fr.; 2e rang, 1 fr.; 3e rang, 50c.

Opening der bureelen ten 6 ure. — Aanvang stipt ten 6 1/2 ure.

KAARTEN zijn te bekomen bij de heeren P. Verhasselt en W. De Koninck.

N.B. De leden worden vriendelijk verzocht hunne dekoratie zichtbaar te dragen.

Ter studie: *Poets wederom Poets en Proficiat*, vertooning van 30 april.

Uit de initialen bij de rolverdeling kunnen we opmaken dat steeds andere acteurs hun opwachting maakten bij het Vlaams Toneel. Bij gebrek aan persverslagen hebben we echter het raden naar de namen van E.V. en H.D. Daarentegen hebben we J.U. kunnen identificeren als Jan Uyterhoeven.

Een persknipsel van 8 maart 1876 maakte melding van een

festivalprijskamp voor toneelkunde, dat werd georganiseerd door "De Groeiende Boom" te Lier.

Bij deze gelegenheid werd mevrouw Aleidis van de vereniging Vermaak en Verbroedering uit Diest uitgeroepen tot de beste toneelliefhebster in de rol van Maria in "De veroordeelde", een stuk dat ze enkele weken voordien voor eigen publiek had gebracht.

De "prachtige publieke vertooning" van zondag 30 april 1876 moet wel iets bijzonders zijn geweest, want de toegangsprijs werd uitzonderlijk opgetrokken tot: eerste rang, 2 frank; tweede rang, 1 frank; en er was zelfs een derde rang aan 50 centiemen.

Naast het blijspel "Poets wederom poets" van Napoleon Destanberg werd de operette "Proficiat" opgevoerd.

Ter gelegenheid van de julikermis was er op dinsdag 18 juli een voorstelling in de Hallezaal. Het programma was ontegensprekelijk afgestemd op een kermispubliek.

"Schampavie, of de drie sleutels" was een blijspel van Felix Van de Sande dat meer als operette kon worden bestempeld. Na het tweede stuk "Naer de Kermis" werd de voorstelling besloten met "Orschaert", een blijspel met zang van A. Schepens.

Het seizoen 1876-1877 startte voor Vermaak en Verbroedering op donderdag 26 oktober met de volgende affiche:

Naast "Zonder liefde geen leven" van P. Geiregat werd nog maar eens "Elena" gebracht. Beide stukken werden enkele dagen later door het Vlaams Toneel opgevoerd te Oostende ter gelegenheid van een toneelwedstrijd.

Tot hiertoe was het Vlaams Toneel de enige Vlaamse toneelvereniging te Diest.

De fanfare Sint-Cecilia en de werkmansbond "De Broedermin" hadden in de voorbije jaren weliswaar al eens een muziek- en toneelavond ingericht voor hun leden, maar op zondag 12 november 1876 bracht "De Broedermin" voor het eerst een volwaardig zang- en toneelkundig avondfeest in de Hallezaal, met "Meiavond en Meimorgen" en "Jocrisse, de vondeling".

Ook de daaropvolgende jaren gaf "De Broedermin" telkens in november een toneelkundig avondfeest.

STAD DIEST. — SCHOUWBURG DE HALLE.

TOONEELMAATSCHAPPIJ "VERMAAK EN VERBROEDERING."

DERDE PUBLIEKE VERTOONING

van 't tooneeljaar 1876-1877.

MET DE MEDEWERKING VAN MEV. VERGULT VAN ANTWERPEN,
Nieuwe Schermen overvaardigd door den stadsgenoot J. Olyterhoeren,
OP ZONDAG 7 JANUARI 1877, OM 6 1/2 URE 'S AVONDS.

Programma :

1° *Opening in Symphonie.*

2° **RYBROEK EN SPILLEBOUT.**
Blijspel met zang in een bedrijf, door A. Willems.
ROLVERDEELING.
Rybroek, I. V. | Genoveva, oestermeisje, Mev. Vergult.
Spillebout, soldaat, W. D. | Een tafeln knecht, G. B.
Kwiksteert, eerste tafeln bediende, F. H. | Tafeljongens.
3° *Elégie et Barcarole*, voor viool, door. Ch. Dancla.

4° **Soort bij Soort.**
Tooneelspel in een bedrijf, door Vandenbranden.
ROLVERDEELING.
De Kleis, koetsier, I. V. | Dewit, schouwveger, L. S.
Trientje, zijne dochter, Mev. Vergult. | Toon, zijn zoon, F. Ch.
5° *Radis roses*, mazurka, door Jules Klein.

6° **VANDERSNIEK KAPITEIN DER BURGERWACHT.**
Blijspel met zang in een bedrijf, door H. Van Peene.
ROLVERDEELING.
Policarpus Vandersniek, F. C. | Korporaal Vleurinckx, G. B.
Genoveva, zijne vrouw, Mev. Vergult.
Amedeus, huisschilder, F. H. | Vier burgerwachten.

INKOOMPRIJS : Eerste rang, 1 fr. ; Tweede rang, 60 c^{ms}.

Om 6 ure opening der burelen; om 6 1/2 ure stipt aanvang om ten 10 1/2 ure te eindigen.

Kaarten zijn te verkrijgen bij W. De Koninck en P. Verhasselt.

Kinderen beneden de 8 jaren worden niet toegelaten. — De leden worden verzocht hunne decoratie zichtbaar te dragen.

Ter gelegenheid van de derde vertoning van het seizoen 1876-1877 op 7 januari 1877 had de vereniging een speciale inspanning gedaan om het decor in een nieuw kleedje te steken. De nieuwe toneelschermen werden door Jan Uytterhoeven, een van haar leden, vervaardigd.

Het derde stukje van de avond "Vandersniek, kapitein de burgerwacht" (1842) was een van de eerste historische blijspelen van Hippoliet Van Peene en tevens een van de eerste stukken die het Vlaams Toneel bracht in 1851.

In het najaar van 1877 nam het Vlaams Toneel, zoals we reeds eerder vermeldde, deel aan een "Concourt dramatique" te Mechelen met "De Visschers van Blankenberg".

We vermoeden dat het Vlaams Toneel buiten haar toneelactiviteiten ook nog deelnam aan de jaarlijkse karnavalviering. Bij die gelegenheid trok de vereniging dan stoetsgewijze door de stad. De festiviteiten werden gewoonlijk besloten met een gemaskerd bal. Een artikel in "De Dijle- en Demerbode" van 20 maart 1878 kondigde zo een "Groote Cavalcade" aan "ten voordele van den arme", dat werd ingericht door de volgende verenigingen:

Concordia (zangvereniging)
Koninklijke Harmonie
Ieper en Eendracht
De Vreugd des Winters
Vermaak en Verbroedering
Willem Tell
het Willemsfonds

De stoet bestond in totaal uit zeventien groepen, waarvan sommige met praalwagens.

Voor de gelegenheid werd speciaal een gelegenheidslied gecreëerd, waarvoor de repetities plaatsvonden in "In de Grauwe Gans" in de Overstraat, het liberale lokaal van die tijd.

50 jaar Belgische onafhankelijkheid

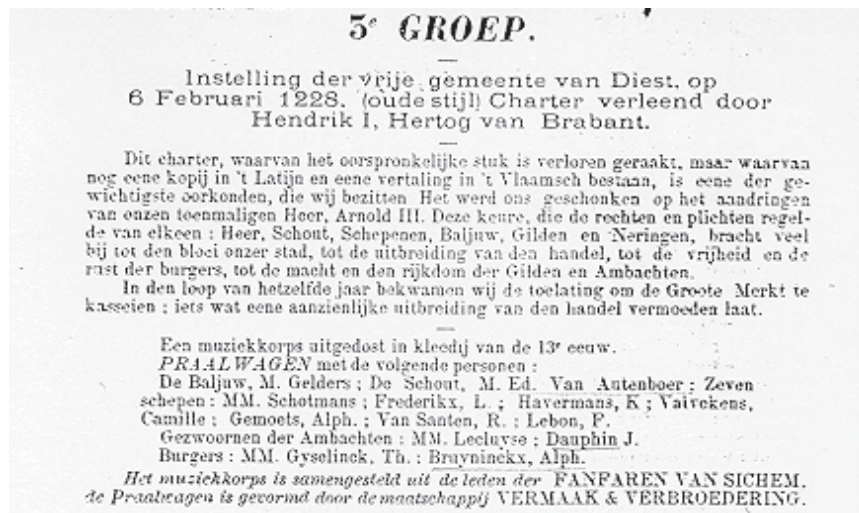
Het vijftigjarige jubelfeest van de Belgische onafhankelijkheid in 1880 werd in Diest gevierd met een hele reeks feestelijkheden, waaronder een historische optocht waaraan alle verenigingen van de stad deelnamen.

Het Vlaams Toneel had “een der schoonste en zinrijkste praalwagens” uitgerust.

De leden van de vereniging waren uitgedost in de prachtigste middeleeuwse kostuums en evoceerden Hendrik I met zijn gevolg. Hendrik I was de hertog van Brabant die op 6 februari 1228 het vrijheidscharter verleende aan de stad Diest.

Aan de deelnemende verenigingen werden herinneringspenningen uitgedeeld.

In het "rapport Communal" lezen we dat het Vlaams Toneel de "medaille commemorative de grande modèle" had ontvangen.

In dezelfde juliweek, namelijk op dinsdag 13 juli 1880, gaf Vermaak en Verbroedering in de Hallezaal een gratis vertoning.

Op het "programma der feesten", dat als aanplakbrief en als brochure verscheen, stonden volgende stukken geprogrammeerd:

1. "Voor de parade, of de broek van een garde-civique", een kluchtspel met zang in één bedrijf van Jan Bruylants sr., die we reeds kennen als auteur van "De vrijers van Betteken";
2. "Waterloo", een toneelspel van J. Stappaert (reeds eerder gebracht in 1874) met muziek van J. Vanhauette;
3. "De consigne is snorken", een vertaling/bewerking van een Frans blijspel van Thiboust en Granjé.

Om de kosten van deze vertoning te delgen, vroeg de vereniging een toelage aan het stadsbestuur.

In hun brief van 26 april 1880 maakten ze een bestek op van de kosten:

1. Tooneelspeelsters	120 fr.
2. Muziek- orkestmeester	50 fr.
3. Costumes	35 fr.
4. Programma's	18 fr.
5. Licht,, machinist	25 fr.
6. Onvoorziene uitgaven	10 fr.
Totaal	258 fr.

Het valt onmiddellijk op dat de ingehuurde beroepsactrices er met een groot gedeelte van het budget vandoor gingen.

Ook de uitgaven voor de muzikanten en de kostuums vertegenwoordigden een aanzienlijk bedrag.

Op 30 oktober 1880 meldde de GVD: "We hebben het genoeg te melden dat hier ter stede eene tooneelmaatschappij is gesticht, welke zich ten doel stelt goede werken te ondersteunen en deftige feesten op te luisteren."

Op 3 november vervolgde de GVD: "... eene toneelmaatschappij, onnodig te zeggen dat het hier om de eenige Vlaamsche gaat, vooral sedert dat de Franschen en eenige verdwaalde Vlamingen, die uit Fransche bronnen putten het ding bedorven hebben."

Als de GVD hier het Vlaams Toneel mee bedoelde, namen ze wel een loopje met de waarheid, want op één enkele uitzondering na speelde Vermaak en Verbroedering uitsluitend stukken van Vlaamse auteurs.

Op 22 november 1880 organiseerde de fanfare Sint-Cecilia een "tooneelkundig avondfeest" met medewerking van de pas gestichte vereniging "De Cleynaetskring". De vertoning had plaats in "de zaal der katholieken school in de Peetersstraat". Later zou de kring in de benedenzaal van het Sint-Jan Berchmanscollege optreden.

Omstreeks 1878 werd nog een andere Vlaamstalige vereniging opgericht te Diest, namelijk "De Vreugd des Winters". Deze vereniging kende vrij vlug een grote populariteit en kon rekenen op een grote aanhang. In het begin bracht "De Vreugd des Winters" toneelstukken, maar het muzikale gedeelte nam geleidelijk de bovenhand. In de daaropvolgende decennia werden bijna uitsluitend operettes gebracht, die veel succes kenden.

Net zoals het Vlaams Toneel gaf "De Vreugd des Winters" haar voorstellingen in de Hallezaal. In 1914 maakten beide verenigingen de overstap naar zaal Casino op de Grote Markt.

In de stadsverslagen van de jaren 1880-1890 lezen we dat, naast een aantal andere verenigingen, ook "De Vreugd des Winters" en Vermaak en Verbroedering een subsidie kregen toegewezen om een gratis vertoning te geven ter gelegenheid van de juli- of Sint-Denyskermis.

Zo gaf - dixit het stadsverslag van 1882-1883 - de "Société Vermaak en Verbroedering" op dinsdag 17 juli een vertoning in de Hallezaal die "veel succes heeft gekend".

Ter gelegenheid van Sint-Denyskermis in 1885 gaf de Brusselse toneelgroep van de Fransman Deschamps een Franstalige voorstelling in de Hallezaal. Dit ontlokte reacties vanwege de GVD, die zich afvroeg of er in Diest niet voldoende toneelverenigingen actief waren om de Diestenaars te vermaken in hun moedertaal. De vertoonde stukken "Risette" en "Les amours de Cleopatre" werden afgedaan als respectievelijk "een flauwe zagerij" en "een zoutloze klucht". Zelfs "Den Dijle- en Demerbode" gaf toe dat de keuze niet heel gelukkig was. Het Willemsfonds hoopte "dat eene volgende representatie meer zal voldoen".

Op zondag 18 oktober 1885, de tweede zondag van de kermis, gaf Vermaak en Verbroedering een publieke vertoning die veel bijval kende. Het programma was als volgt samengesteld.

STAD DIEST.

SCHOUWBURG DE HALLE

TOONEELMAATSCHAPPIJ

VERMAAK EN VERBROEDERING

Tooneeljaar 1885-1886. Eerste vertooning.

ZONDAG 18 OKTOBER 1885

Publieke Vertooning

Gegaven met de medewerking van Mevrouw Hermine VAN DEN BEGIN en
Mevrouw Marie STEVENS van Aarschot.

PROGRAMMA:

1. *Macbeth* (symphonie) VERDI

2. BOERENVRIJAGIE

Zangspel in een bedrijf door P. Thiry, muziek van Ed. Blaes.

PERSONEN

Rudolph	Mr Em. Vaes	Jan Tiste	Mr Alph. Bruyninx.
Clara	Mej. H. Van den Begin.	Gendarm	Em. Daems.
Rika	M. Stevens.	Gendarman	

3. *Nabucodonosor*, symphonie DONIZETTI.

4. ADDA HET HERDERINNETJE

Tafereel met zang door A. Dandoit, muziek van Van Loo.

PERSONEN

Adda	Mej. H. Van den Begin.	Vader Lorio	Mr Fr. Caelen.
Richard	Mr Em. Daems.	Frederik	H. Lahou.

5. *La Congolaise*, symphonie

6. DE DUIVEL OP 'T DORP

Bijspel met zang door Van Peene.

PERSONEN

Ambras smid	Mr Em. Daems.	Wanne	Mej. M. Stevens.
Felicitas zyne vrouw	Mej. H. Van den Begin.	Vader Clemens	Mr Fr. Cresens
Kabe boerenknecht	Mr Fr. Caelen.		

Het stuk speelt op een boerendorp van Vlaanderen in den tegenwoordigen tijd.

Schoone nieuwe kostumen van het huis De Leu van Brussel.

INKOOMPRIJS

1 ^{ste} Rang	1,00 Frank.
2 ^{de} id.	0,60 Cent.

GEDAAN IN ZITTING VAN 25 SEPTEMBER 1885.

HET BESTUUR:

De Schrijver.	De Commissarissen.	De Voorzitter.
EM. DAEMS.	FR. CRESENS. L. VOGELS.	FR. CAELEN.
	J. BRUYNEELS.	

DIEST. — A. HAVERMANS.

Ondanks de kritiek van de pers volhardde het stadsbestuur in de boosheid, want in september 1887 trad meneer Henri Deschamps opnieuw op "à la demande générale".

De Franstalige aankondiging vermeldde dat in het "Théâtre de Diest, (waarmee de Stadshalle werd bedoeld) une représentation extraordinaire" zou plaatshebben.

Op het programma stonden:

- "Le serment d' Horace" - komedie;
- "Les conférences chez Beaubichon" - vaudeville;
- "Le choix d'un gendre" - vaudeville (van Labiche).

De kaarten aan 1 en 2 frank waren te bekomen in "Société de lecture (Grote Markt), café l'Oie grise (Overstraat) en café de la Concorde".

L' harmonie Royale (de Koninklijke Harmonie) en de Société Concordia bleven volledig Franstalig; ook bij het organiseren van hun soirées artistiques, onder andere nog op 26 december 1904.

In "De Dijle- en Demerbode" van 4 april 1891 vonden we een aankondiging van Vermaak en Verbroedering met het programma van hun derde publieke vertoning van het seizoen 1890-1891, die zou plaatsvinden op 12 april. Dit wijst erop dat het Vlaams Toneel ook in het begin van de jaren negentig ijverig doorging met het brengen van 3 à 4 producties per jaar.

Naast de klassieke muziekstukjes bracht men die avond "Gevraagd voor de bruiloft", een blijspel met zang in één bedrijf door J. Wytinck, met de "welwillende medewerking" van mevrouw Flore Hendrickx uit Brussel.

Weer vonden we in de rolverdeling uitsluitend de initialen van de spelers. Aan de hand van een oude, onvolledige ledenlijst hebben we enkele acteurs kunnen identificeren, waaronder A. Kennes, Eugene Ooms, F. Caelen, Emiel Daems en Eugene Van de Poel. De overigen zullen hoogstwaarschijnlijk nobele onbekenden voor ons blijven.

Als tweede stuk van de avond bracht men "Schrik voor de meisjes", een blijspel met zang van P. Kints.

De vertoning zou worden gevolgd door een bal.

De aankondiging was getekend: "de voorzitter, Marcel Nihoul". Kaarten waren op voorhand verkrijgbaar bij E. Daems (Café de la Concorde) en bij Wed. Kennes (Au Progrès). Het was opvallend hoeveel caféhouders de vereniging telde.

*